

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
Кафедра цивільного права

Цивільне право.

Частина I

Практикум

для здобувачів вищої освіти освітнього ступеня «бакалавр»
за спеціальністю D8 «Право» / 081 «Право»

ОДЕСА – 2025

УДК 347.1

Рекомендовано до друку навчально-методичною радою Національного університету «Одеська юридична академія» (протокол № 1 від 08 жовтня 2025 р.)

Автор:

Бабич І. Г. – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія» ORCID ID: 0000-0002-9874-7297.

Рецензенти:

Діденко Л. – доктор юридичних наук, професор, завідувачка кафедри цивільно-правових дисциплін та статистики Міжнародного гуманітарного університету;

Церковна О. – кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри цивільно-правових дисциплін інституту права та безпеки Одеського державного університету внутрішніх справ.

Цивільне право. Ч. І : практикум для здобувачів вищої освіти освітнього ступеня «бакалавр» за спеціальністю D8 «Право» / 081 «Право» : практикум [Електронне видання] / авт.: І. Г. Бабич ; Нац. ун-т «Одеська юрид. академія». – Одеса : Фенікс, 2025. – 70 с. – Режим доступу:

У практикумі містяться матеріали, що відповідають навчальній дисципліні «Цивільне право. Ч. І», розробленій відповідно до програми для здобувачів вищої освіти освітнього ступеня «бакалавр». У практикумі викладені плани практичних занять, які включають переліки питань, які виносяться на обговорення на занятті і завдання для самостійної роботи студентів. До кожної теми поданий перелік літератури, а також перелік нормативно-правових актів. У практикумі також наведено загальний перелік рекомендованої літератури, яка може бути використана при підготовці до практичних занять та іспиту.

Розрахований на здобувачів вищої освіти та науково-педагогічних працівників вищих юридичних навчальних закладів.

ВСТУП

Практикум «Цивільне право України. Ч. І» розроблений з метою допомогти студентам у засвоєнні знань з чинного цивільного законодавства та їх поглибленні. Цивільне право — це правова сфера, з якою кожна людина стикається у житті. Це галузь, яка охоплює велику кількість суспільних відносин на сучасному етапі. Розвиток держави Україна та національного законодавства відбувається швидко та динамічно, про що свідчить не лише постійне прийняття нових законодавчих актів, спрямованих на оптимізацію регулювання цивільних та сімейних відносин, а й поширена практика застосування норм цивільного та сімейного права з метою регулювання та захисту цивільних прав. Зазначене зумовлює наявність наукових проблем у галузі цивільного права.

Представлена дисципліна дає можливість поглибити розуміння питань українського цивільного права. На цьому тлі для студентів-юристів дуже важливо вивчати цей курс. Його метою є аналіз чинного законодавства України, що регулює правовідносини, пов'язані з відшкодуванням збитків, теоретичних основ цивільного права, вчення про суб'єктів цивільного права, підстав виникнення цивільних правовідносин, порядку здійснення та захисту прав, а також їх правового аналізу. Цей посібник допоможе поглибити знання положень Цивільного кодексу України, які мають не лише теоретичне, а й практичне значення. У практикумі також наведено загальний перелік рекомендованої літератури, яка може бути використана при підготовці до практичних занять та іспиту.

У процесі навчання застосовуються сучасні методи викладання, зокрема лекції з елементами проблемного аналізу, семінари-дискусії, практичні заняття з розв'язанням кейсів, аналіз нормативних актів та судових рішень. Використання інтерактивних форм навчання — рольових ігор, групових проєктів, презентацій і моделювання правових ситуацій, що сприяє розвитку аналітичного мислення, комунікативних навичок і здатності до самостійного прийняття юридично обґрунтованих рішень.

Плани практичних занять

Тема 1. Вступ до цивільного права

1. Акти цивільного законодавства.
2. Дія цивільного законодавства у часі.
3. Дія цивільного законодавства у просторі і за колом осіб.
4. Цивільно-правовий договір.
5. Правовий звичай.
6. Застосування цивільного права за аналогією.

Методичні вказівки:

Цивільне законодавство — це система нормативних актів, які містять цивільно-правові норми.

Тлумачення поняття «законодавство» (хоча й у відношенні трудового права) дав Конституційний Суд України. Роз'яснюючи на прохання Київської міської ради профспілок термін «законодавство», що міститься в ч. 3 ст. 21 КЗпП України, Конституційний Суд вказав, що в цьому випадку його варто розуміти «широко», включаючи в нього не тільки закони, а й інші відомі нині нормативні акти.

Характеризуючи акти цивільного законодавства України, варто звернути увагу на те, що Цивільний кодекс розрізняє: основу цивільного законодавства України (Конституція України) й акти цивільного законодавства як такого.

Конституція України не є актом цивільного законодавства в прямому значенні, оскільки є основою всього законодавства України і містить норми різного характеру, визначаючи засади не тільки цивільного, а й адміністративного, кримінального, процесуального й інших законодавств.

Завдання:

Тестові завдання:

Оберіть правильну відповідь:

1) Основою цивільного законодавства є

- а) Конституція України;
- б) Цивільний кодекс України;
- в) Закони України та підзаконні нормативно-правові акти;
- г) нормативно-правові акти видані органами місцевого самоврядування.

2) З перерахованого загальними засадами цивільного законодавства є

- а) невідчужуваність власності;
- б) всебічний захист власності;
- в) Неприпустимість позбавлення права власності, крім випадків,

встановлених конституцією України та законом

г) Підзвітність і підконтрольність юридичних осіб перед реєстраційними органами державної влади

3) Господарський кодекс України по відношенню до Цивільного кодексу України є

- а) загальним актом законодавства;
- б) спеціальним актом законодавства;
- в) пріоритетним;
- г) підпорядкованим.

4) Значення міжнародного договору в системі національного законодавства

- а) доповнює вітчизняні акти цивільного законодавства;
- б) превалює над вітчизняними актами цивільного законодавства;
- в) вітчизняні акти цивільного законодавства превалюють над міжнародними договорами;
- г) ніякого значення не має.

5) Джерела цивільного права України:

- а) звичай, акти цивільного законодавства, договори, міжнародні договори, судова практика;
- б) звичай, акти цивільного законодавства, договори, міжнародні договори

в) звичай, Римське приватне право, загальні принципи права, доктрина, судові рішення, міжнародні договори, норми національно-правових систем;

г) звичай, Римське публічне право, загальні принципи права, доктрина, судові рішення, міжнародні договори, норми національно-правових систем.

Рекомендована література:

1. Бабич І. Г. Загальна характеристика передумов виникнення цивільних правовідносин щодо захисту права власності. Часопис цивілістики. 2018. № 29. С. 18–21.
2. Бабич І. Г. Ідея справедливості: аналіз з часів римського права. Актуальні проблеми цивільного права. 2023. № 99. С. 3–9.
3. Бабич І. Г. Визнання права як спосіб захисту цивільних прав. Часопис цивілістики. 2023. № 46. С. 23–28.
4. Бабич І. Г. Недійсність правочину як спосіб захисту цивільних прав. Часопис цивілістики. 2023. № 46. С. 23–28.
5. Берназ-Лукавецька О. М. Особливості цивільно-правової відповідальності за неналежне надання послуг пластичної хірургії. Часопис цивілістики. 2019. № 35. С. 19–23.
6. Берназ-Лукавецька О. М. До питання про підтримку малого та середнього бізнесу в боротьбі з пандемією COVID-19. Юридичний вісник. 2021. № 4. С. 143–149.
7. Берназ-Лукавецька О. М., Давидова І. В. Е-ідентифікація особи в умовах імплементації законодавства Європейського Союзу. 2022. URL: http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2022/4/part_1/32.pdf
8. Виговський О. І., Голубєва Н. Ю., Гринько С. Д. Оновлення Цивільного кодексу України: формування підходів. В кн.: Оновлення Цивільного кодексу України / за ред. А. С. Довгєрта, Є. О. Харитонова. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2020. С. 145–160.

9. Матійко М. В. Приватноправові аспекти теорії таємниць. Часопис цивілістики. 2020. № 37. С. 26–31.
10. Матійко М. В. Щодо співвідношення функцій приватного та цивільного права. Часопис цивілістики. 2020. № 38. С. 26–31.
11. Матійко М. В. Окремі напрямки посилення виховної функції цивільного права. В кн.: Римське право і сучасність. Кодифікація та рекодифікація цивільного законодавства в Україні: досвід і перспективи / за ред. Є. О. Харитонової. Одеса : Фенікс, 2021. С. 51–54.
12. Матійко М. В. Окремі приватноправові аспекти особистої таємниці з огляду на сучасний стан інформаційної безпеки. Часопис цивілістики. 2021. № 40. С. 23–29.
13. Матійко М. В. Організаційна складова функціонального аспекту цивільного права. В кн.: Офіційна концепція оновлення Цивільного кодексу України: проблеми практичної реалізації / за ред. Є. О. Харитонової, О. І. Харитонової. Одеса : Фенікс, 2021. С. 36–39.
14. Харитонов Є. О., Давидова І. В. Цивільне право України: посібник для підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021.
15. Харитонов Є. О., Калітенко О. М. Цивільний кодекс України: наук.-практ. коментар. Київ : Норма права, 2023.
16. Харитонов Є. О., Кривенко Ю. В. Практикум з дисципліни «Цивільне право, частина І». Одеса : НУ «ОЮА», 2021.
17. Харитонов Є. О., Харитонova О. І. Цивільне законодавство України (основні категорії, принципи та концепти). Одеса : Фенікс, 2012.
18. Харитонов Є. О., Харитонova О. І. Цивільне право України. 3-тє вид., перероб. і доп. Київ : Істина, 2011.
19. Харитонов Є. О., Харитонova О. І. Цивільні правовідносини. 2-ге вид., перероб. і доп. Одеса : Фенікс, 2011.

20. Харитонов Є. О., Харитонova О. І. Приватне право як концепт: пошук парадигми. Одеса : Фенікс, 2014.
21. Харитонов Є. О., Харитонova О. І. Приватне право як концепт: пошук парадигми. Одеса : Фенікс, 2019.
22. Харитонов Є. О., Харитонova О. І. Оновлення (кодифікація та рекодифікація) цивільного законодавства України: досвід, проблеми та перспективи. Одеса : Фенікс, 2020.
23. Харитонов Є. О., Харитонova О. І. Цивілістичні категорії доби інформаційного суспільства у національній доктрині приватного права: правовідносини. Право України. 2019. № 1. С. 136–173.
24. Харитонов Є. О., Харитонova О. І. DCFR як принципи та цінності європейського приватного права. Часопис цивілістики. 2022. № 45. С. 5–11.
25. Харитонов Є. О., Харитонova О. І., Голубєва Н. Ю. та ін. Рекодифікація цивільного законодавства України в умовах євроінтеграційних процесів. Київ : Норма права, 2020.
26. Харитонов Є. О., Харитонova О. І., Толмачевська Ю. О. Використання штучного інтелекту у спорті: проблеми і перспективи. Lex Sportiva. 2022. № 1. С. 38–45.
27. Бабич І. Г. Рекодифікація цивільного законодавства в умовах євроінтеграційних процесів. В кн.: Рекодифікація цивільного законодавства в умовах євроінтеграційних процесів : монографія / Є. О. Харитонов, О. І. Харитонova, Н. Ю. Голубєва та ін. Київ : Норма права, 2020. С. 160–176.
28. Швидка В. Г. Аут-технології: цивільно-правовий аспект. В кн.: Від римського приватного права до ІТ права / за ред. О. І. Харитонovої, К. Г. Некіт. Одеса : Фенікс, 2018. С. 74–77.

Тема 2. Поняття та межі дії цивільного права

1. Співвідношення понять “приватне право” і “публічне право”, “цивільне право”.
2. Джерела приватного права. Римське приватне право.
3. Європейські правові системи.
4. Поняття цивільного законодавства України. Співвідношення цивільного права як галузі права та як системи законодавства.
5. Акти цивільного законодавства.
6. Дія актів цивільного законодавства у часі.
7. Дія актів цивільного законодавства у просторі та за колом осіб.
8. Цивільно-правовий договір.
9. Значення судової практики.
10. Правовий звичай.
11. Аналогія закону та аналогія права в цивільному праві.

Методичні вказівки:

Договором є домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків.

З урахуванням загальних тенденцій підвищення ролі вільного волевиявлення суб'єктів цивільних відносин, ст. 6 ЦК України спеціально визначає співвідношення актів цивільного законодавства і договору.

При цьому Цивільний кодекс розрізняє дві ситуації:

- 1) укладення договорів, взагалі не передбачених актами цивільного законодавства;
- 2) укладення договорів, передбачених актами цивільного законодавства.

У системі цивільного та торгового права звичай є важливим джерелом. Проте в кожній країні чи групі країн, а також на різних етапах розвитку звичай не є однаковим.

Звичай у системі джерел відіграє важливу роль. Він, як правило, доповнює закон при відсутності або недостатності відповідної норми. Звичай

застосовується головним чином до банківських, страхових та інших відносин у сфері торгового права.

Завдання:

Завдання 1. Громадянин Раковський останні три роки за договором підряду передавав виготовлені ним на своєму подвір'ї та в своїй власній печі гончарні вироби приватному підприємцю Петухову. Відповідно до усної домовленості, за кожен передану партію товару Раковський отримував визначену суму грошей. У зв'язку із настанням пенсійного віку Раковський звернувся до Петухова з проханням видати довідку про отриману заробітну плату і видати трудову книжку. Петухов йому відмовив і сказав, що як покупець та приватний підприємець, що працює на єдиному податку, не вів записів, і оскільки в нього нема найманих працівників, то він не вів і трудових книжок. Він порадив Раковському звернутися до податкової інспекції і взяти витяг про сплачені ним податки, і таким чином вирішити питання про розмір облікової суми для вирахування розміру пенсії. Але виявилось, що Раковський як безробітний стояв на обліку у бюро працевлаштування і майже рік отримував допомогу як безробітний. Податки він не сплачував і декларації про отримані доходи не подавав.

Питання: Відповіді потрібно давати з посиланням на відповідні частини та статті ЦК.

1. Проконсультуйте Раковського з приводу галузевої приналежності його відносин з Петуховим, його правового становища та можливого врегулювання ситуації.

2. Яка функція цивільно-правових норм виявляється у даній ситуації?

Завдання 2. Громадянин Алієв за власний рахунок видав свій роман і уклав з двома харківськими підприємцями (продавцями книг) договір на реалізацію своєї книги. Невдовзі у м. Києві він виявив факт незаконного продажу своєї книги і звернувся до співробітників органів внутрішніх справ із вимогою про фіксацію факту продажу. Співробітники ВДСБЕЗ спільно із відділом з боротьби із злочинами у сфері використання прав інтелектуальної

власності склали протокол і почали провадження. У подальшому, при перевірці, в продажу виявилось всього 3 книжки, внаслідок цього справа була припинена за підставою малозначимості діяння.

Питання: Відповіді потрібно давати з посиланням на відповідні частини та статті ЦК.

1. Якими галузевими нормами регулюються вказані правовідносини?
2. Які підстави виникнення цивільних правовідносин?

Рекомендована література:

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про затвердження Положення про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств та інших органів виконавчої влади : постанова Кабінету Міністрів України від 28 грудня 1992 р. № 731. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>
3. Про міжнародні договори України : Закон України від 29 червня 2004 р. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 50. Ст. 540.
4. Про порядок офіційного оприлюднення нормативно-правових актів і набрання ними чинності : Указ Президента України від 10 червня 1997 р. № 503. Офіційний вісник України. 1997. № 24.
5. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40–44. Ст. 356.
6. Довгерт А., Підопригора О. Концепція кодифікації приватного (цивільного) права. Українське право. 1997. № 3. С. 17–23.
7. Дрішлюк А. І. Судовий прецедент як джерело цивільного права. Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету. 2005. № 2. С. 76–81.
8. Карабань В. Я. Тлумачення актів цивільного законодавства України : дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2007. 199 с.
9. Харитонов Є. О., Харитонova О. І. Приватне право як концепт. Том III. Концепт приватного права і рекодифікація цивільного законодавства в Україні: рефлексії фронтиру. Одеса : Фенікс, 2019. 752 с.

10. Харитонов Є. О., Харитонova О. І., Голубєва Н. Ю. та ін.
Рекодифікація цивільного законодавства України в умовах
євроінтеграційних процесів. Київ : Норма права, 2020. С. 160–176.

Тема 3. Цивільні правовідносини

1. Поняття, характерні риси та особливості цивільних правовідносин.
2. Види цивільних правовідносин.
3. Елементи цивільних правовідносин.
4. Підстави виникнення, зміни та припинення цивільних правовідносин.
5. Класифікація юридичних фактів.
6. Юридичний склад.

Методичні вказівки:

Метою вивчення теми є ознайомлення здобувачів вищої освіти з поняттям, характерними рисами та особливостями цивільних правовідносин, з теоретичними та практичними проблемами становлення і функціонування правової конструкції цивільних правовідносин на сучасному етапі розвитку українського суспільства. Нагальним завданням є обґрунтування сучасної концепції та структури цивільних правовідносин (особливо їх змісту) та дослідження нагальних підстав виникнення, зміни, припинення та будь-якої іншої трансформації цивільних прав та обов'язків учасників цивільних правовідносин.

Цивільне правовідношення – це правовий зв'язок, що ґрунтується на нормах цивільного права між юридично рівними суб'єктами, які виступають носіями цивільних прав і обов'язків. Виходячи з такого розуміння правовідношення можна зробити висновок, що його характерними ознаками є: 1) правові відносини виникають, змінюються, припиняються, відновлюються і т.ін. тільки на підставі правових норм, які безпосередньо породжують правові відносини і реалізуються через них; 2) саме в правових відносинах досягається мета правових норм, виявляється їхня реальна сила й ефективність. Інші суспільні відносини опосередковуються, як правило, іншими (не юридичними) нормами, оскільки не потребують правового втручання; 3) суб'єкти правових відносин взаємно пов'язані між собою юридичними (суб'єктивними) правами й обов'язками. Цей зв'язок, по суті, і є правовим відношенням, у межах якого праву однієї сторони відповідає обов'язок другої і навпаки; 4) правове

відношення – це завжди двосторонній зв'язок, тому що сама норма права має характер надання права і накладення зобов'язання, вона завжди когось уповноважує, а когось зобов'язує; 5) правові відносини мають вольовий характер. По-перше, тому, що через норми права в них відображається державна воля. По-друге, в силу того, що навіть при наявності правової норми правове відношення не з'являється автоматично і потім не може функціонувати без волевиявлення його учасників, у всякому разі хоча б одного з них. Необхідним є вольовий акт, який породжує дане правове явище. Правові відносини, перш ніж з'явитися, проходять через свідомість і волю людей. Лише в окремих випадках суб'єкт може не знати, що став учасником правового відношення; 6) правові відносини охороняються державою. Інші суспільні відносини такого захисту не мають. Звичайно, далеко не у всіх правових відносинах держава є зацікавленою (наприклад, у правовідносинах, що виникають із правопорушень), але інтерес держави полягає в даному випадку в тому, щоб ці соціальні ексцеси належним чином зважувалися, винні особи несли покарання і т.ін.; 7) правовідносини відрізняються індивідуалізацією суб'єктів, персоніфікацією прав і обов'язків. Правовідношення є не безособовим абстрактним зв'язком, це завжди конкретне відношення конкретної особи до конкретної особи. Сторони їх, як правило, можуть бути названими, а їхні дії скоординовані. Цього немає в інших суспільних відносинах, оскільки вони не настільки формалізовані й упорядковані.

Завдання:

Тестові завдання:

Оберіть правильну відповідь.

Зверніть увагу на можливу варіантність правильних відповідей:

1. Цивільні правовідносини – це:

1) Суспільні відносини, що регулюються законодавством України;

2) Суспільні відносини, що засновані на підпорядкуванні сторін та імперативному регулюванні;

3) Правовий зв'язок, що ґрунтується на нормах цивільного права, між юридично рівними суб'єктами, які виступають носіями цивільних прав та обов'язків;

4) Суспільні відносини, врегульовані нормами цивільного права;

5) Майнові та особисті немайнові суспільні відносини.

2. Підставами виникнення, зміни та припинення цивільних правовідносин є:

- 1) Настання певних життєвих обставин;
- 2) Юридичні факти;
- 3) Обставини, що не залежать від волі людини;
- 4) Обставини, що залежать від волі людини;
- 5) Життєві обставини, з якими цивільне законодавство пов'язує конкретні правові наслідки.

3. Елементами цивільних правовідносин є:

- 1) суб'єкт, об'єкт, зміст;
- 2) суб'єкти, об'єкт, суб'єктивна сторона, об'єктивна сторона;
- 3) суб'єкт, об'єкт, зміст, підстави виникнення, зміни та припинення;
- 4) суб'єкти, об'єкти, суб'єктивні цивільні права та суб'єктивні цивільні обов'язки;
- 5) суб'єкт, об'єкти, суб'єктивні цивільні права та суб'єктивні цивільні обов'язки.

4. Підставами виникнення цивільних прав та обов'язків є:

- 1) договори та інші правочини;
- 2) дії фізичних осіб;
- 3) завдання майнової (матеріальної) та моральної (немайнової) шкоди іншій особі;
- 4) створення літературних, художніх творів, винаходів та інших результатів інтелектуальної творчої діяльності;
- 5) трудовий договір;
- 6) заповіт;
- 7) шлюбний договір;
- 8) прийняття спадщини;
- 9) укладання шлюбу.
- 10) усиновлення

11) завдання шкоди здоров'ю фізичної особи;

12) народження дитини.

5. Суб'єктами (учасниками) цивільних правовідносин є:

1) всі люди;

2) фізичні та юридичні особи;

3) підприємства, установи та організації;

4) юридичні особи;

5) держава України та іноземні держави

6) фізичні та юридичні особи, територіальні громади, АРК, держави та інші суб'єкти публічного права.

Рекомендована література:

1. Конституція України. (1996). Відомості Верховної Ради України, (30), ст. 141.
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. (2003). Відомості Верховної Ради України, (40–44), ст. 356.
3. Про правонаступництво України: Закон України від 12 вересня 1991 р. (1991). Відомості Верховної Ради України, (46), ст. 617.
4. Бабич І. Г. Визнання права як спосіб захисту цивільних прав. Часопис цивілістики. 2023. № 46. С. 23–28.
1. Бабич І. Г. Ідея справедливості: аналіз з часів римського права. Актуальні проблеми цивільного права. 2023. № 99. С. 3–9.
2. Бабич І. Г. Загальна характеристика передумов виникнення цивільних правовідносин щодо захисту права власності. Часопис цивілістики. 2018. № 29. С. 18–21.
3. Берназ-Лукавецька О. М. До питання про підтримку малого та середнього бізнесу в боротьбі з пандемією COVID-19. Юридичний вісник. 2021. № 4. С. 143–149.

4. Берназ-Лукавецька О. М. Особливості цивільно-правової відповідальності за неналежне надання послуг пластичної хірургії. Часопис цивілістики. 2019. № 35. С. 19–23.
5. Берназ-Лукавецька О. М., Давидова І. В. Е-ідентифікація особи в умовах імплементації законодавства Європейського Союзу. South Ukrainian Law Journal. 2022. № 4, ч. 1. URL: http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2022/4/part_1/32.pdf
6. Карабань В. Я. Тлумачення актів цивільного законодавства України : дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2007. 199 с.
7. Матійко М. В. Окремі напрямки посилення виховної функції цивільного права. Римське право і сучасність. Кодифікація та рекодифікація цивільного законодавства в Україні: досвід і перспективи : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. / за ред. Є. О. Харитонової. Одеса : Фенікс, 2021. С. 51–54.
8. Харитонов Є. О. Цивільне законодавство України (основні категорії, принципи та концепти) : монографія. Одеса : Фенікс, 2012.
9. Харитонов Є. О., Давидова І. В. Цивільне право України: посібник для підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021.
10. Харитонов Є. О., Давидова І. В. Цивільне право України: посібник для підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. С. 300–306.
11. Харитонов Є. О., Харитонova О. І. Приватне право як концепт: пошук парадигми : монографія. Одеса : Фенікс, 2014.
12. Харитонов Є. О., Харитонova О. І. Приватне право як концепт. Том III. Концепт приватного права і рекодифікація цивільного законодавства в Україні: рефлексії фронтиру. Одеса : Фенікс, 2019.
13. Харитонов Є. О., Харитонova О. І. Цивілістичні категорії доби інформаційного суспільства у національній доктрині приватного права: правовідносини. Право України. 2019. № 1. С. 136–173.

14. Харитонов Є. О., Харитонova О. І., Старцев О. В. Цивільне право України. 3-тє вид., перероб. і доп. Київ : Істина, 2011.

Тема 4. Фізичні особи як суб'єкти цивільного права

1. Поняття, зміст, характерні риси та особливості цивільної правоздатності. Співвідношення категорій «цивільна правоздатність» та «суб'єктивне цивільне право»

2. Поняття, зміст та особливості реалізації часткової дієздатності фізичної особи.

3. Поняття, зміст та особливості реалізації неповної дієздатності фізичної особи.

4. Поняття, зміст та особливості реалізації повної дієздатності фізичної особи.

5. Правові наслідки виявлення особи, визнаної безвісно відсутньою.

6. Правові наслідки з'явлення особи, оголошеної померлою.

Методичні вказівки:

Для того, щоб людина визнавалася суб'єктом цивільних правовідносин вона повинна мати цивільну правосуб'єктність, яка складається із цивільної правоздатності та цивільної дієздатності.

Здатність людини мати цивільні права і обов'язки позначається як «правоздатність фізичної особи» і є необхідною передумовою виникнення цивільних прав та обов'язків. Правоздатність фізичної особи виникає у момент її народження і припиняється у момент її смерті (ст. 25 ЦК України).

Згідно зі ст. 26 ЦК України усі фізичні особи є рівними у здатності мати особисті немайнові та майнові цивільні права та обов'язки, які встановлені Конституцією України та ЦК України, а так само інші цивільні права, якщо вони не суперечать закону та моральним засадам суспільства.

Характерними ознаками правоздатності є: її рівність для всіх фізичних осіб; невідчужуваність її на користь інших фізичних осіб; неможливість її обмеження актами суб'єктів приватного чи суб'єктів публічного права, окрім випадків, прямо встановлених законом; існування як природної невід'ємної властивості фізичної особи.

Дієздатність фізичної особи – це її здатність своїми власними діями набувати для себе цивільних прав і самостійно їх здійснювати, а також

здатність своїми діями створювати для себе цивільні обов'язки, самостійно їх виконувати та нести відповідальність у разі їх невиконання (ст. 30 ЦК України).

Елементами змісту дієздатності фізичної особи є: 1) правочиноздатність; 2) деліктоздатність; 3) тестаментоздатність; 4) трансдієздатність; 5) бізнесдієздатність; 6) шлюбодієздатність; 7) корпородієздатність.

Завдання:

Задача 1.

Подружжя Іванових вирішили розірвати шлюб і уклали письмовий договір про те, що Іванов не буде претендувати на розподіл квартири, поїде з Одеси і буде постійно проживати разом з матір'ю в Херсоні. Іванова, з свого боку, зобов'язалася не укласти новий шлюб до закінчення інституту їх дочкою – студенткою першого курсу. За посвідченням договору подружжя звернулися до нотаріуса. Нотаріус відмовив у посвідченні такого договору.

Чи правомірними є дії нотаріуса і чому? Обґрунтуйте свою точку зору посиланням на норми цивільного законодавства.

Задача 2.

Головний інженер заводу «Укрмаш» пан Онищенко під час відпустки перебував на судні «Україна», яке здійснювало маршрут «Кіпр - Одеса» через Чорне море. Його бачили на судні 4 серпня 2015 року, а вранці в каюті пасажирів пана Онищенка не було. Капітан при підході у порт «Одеса» зробив заяву про те, що в ніч з 4 на 5 серпня 2015 року, коли зник пасажир Онищенко, на морі був шторм.

Дружина пана Онищенка 22 жовтня 2015 року звернулася до суду із заявою про встановлення факту смерті її чоловіка, оскільки їй та її дітям повинна бути призначена пенсія у випадку втрати утриманця.

Яким має бути рішення суду за позовною заявою громадянки Онищенко? Яке рішення постановив би суд у випадку, якщо громадянка Онищенко звернулася б із подібною заявою у січні 2016 року? Обґрунтуйте свою відповідь.

Задача 3.

7 вересня 2015 року пан Назарчук пішов вранці до магазину за хлібом. і більше додому не повернувся. 1 лютого 2016 року його дружина звернулася до суду з заявою про визнання її чоловіка безвісно відсутнім. При цьому вона вказала в заяві причину, з якої вона вимагає такого рішення суду, а саме: вона бажає розлучитися зі своїм чоловіком, щоб мати можливість одружитися з іншим.

1. Чи задовольнить суд вимоги дружини пана Назарчука?

2. За яких підстав суд може визнати фізичну особу безвісно відсутньою ?

Чи є такі підстави в умовах задачі?

Рекомендована література:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – Офіц. вид. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року // Відомості Верховної Ради України. – Офіц. вид. – 2003. – № 40-44. – Ст. 356.
3. Про правонаступництво України : Закон України від 12.09.91 р. // Відомості Верховної Ради України. – Офіц. вид. – 1991. – № 46. – Ст. 617.
4. Бабич І. Г. Визнання права як спосіб захисту цивільних прав. Часопис цивілістики. 2023. № 46. С. 23–28.
5. Бабич І. Г. Ідея справедливості: аналіз з часів римського права. Актуальні проблеми цивільного права. 2023. № 99. С. 3–9.
6. Берназ-Лукавецька О. М. До питання про підтримку малого та середнього бізнесу в боротьбі з пандемією COVID-19. Юридичний вісник. 2021. № 4. С. 143–149.
7. Берназ-Лукавецька О. М. Особливості цивільно-правової відповідальності за неналежне надання послуг пластичної хірургії. Часопис цивілістики. 2019. № 35. С. 19–23.
8. Берназ-Лукавецька О. М., Давидова І. В. Е-ідентифікація особи в умовах імплементації законодавства Європейського Союзу. URL: http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2022/4/part_1/32.pdf
9. Бабич І. Г. Загальна характеристика передумов виникнення цивільних правовідносин щодо захисту права власності. Часопис цивілістики. 2018. № 29. С. 18–21.
10. Карабань В. Я. Тлумачення актів цивільного законодавства України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Одеса, 2007. 199 с.
11. Матійко М. В. Окремі напрямки посилення виховної функції цивільного права. Римське право і сучасність. Кодифікація та рекодифікація цивільного законодавства в Україні: досвід і перспективи : матеріали

Міжнар. наук.-практ. конф., Одеса, 25 червня 2021 р. / за заг. ред. Є. О. Харитонова. Одеса : Фенікс, 2021. С. 51–54.

12. Приватне право як концепт. Том III. Концепт приватного права і рекодифікація цивільного законодавства в Україні: рефлексії фронтиру : монографія / Є. О. Харитонов, О. І. Харитонova. Одеса : Фенікс, 2019. 752 с.
13. Цивільне законодавство України (основні категорії, принципи та концепти) : монографія / авт. кол. ; за заг. ред. Є. О. Харитонova. Одеса : Фенікс, 2012. 344 с.
14. Цивільне право України : підручник / за ред. Є. О. Харитонova, О. І. Харитонova, О. В. Старцева. 3-тє вид., перероб. і доп. Київ : Істина, 2011. 808 с.
15. Цивільне право України: посібник для підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання / кол. авт. ; за ред. Є. О. Харитонova, І. В. Давидової. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. 388 с.
16. Цивільне право України: посібник для підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання / кол. авт. ; за ред. Є. О. Харитонova, І. В. Давидової. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. 338 с.
17. Харитонов Є. О., Харитонova О. І. Приватне право як концепт: пошук парадигми : монографія. Одеса : Фенікс, 2014. 800 с.
18. Харитонов Є. О., Харитонova О. І. Цивілістичні категорії доби інформаційного суспільства у національній доктрині приватного права: правовідносини. Право України. 2019. № 1. С. 136–173.

Тема 5. Особисті немайнові права фізичної особи

1. Цивільно-правова характеристика особистих немайнових прав
2. Класифікація особистих немайнових прав.
3. Особисті немайнові права, що забезпечують фізичне існування людини
4. Особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття людини
5. Захист особистих немайнових прав.

Методичні вказівки:

Вперше за всю історію національного цивільного законодавства офіційно визнано, що особисті немайнові правовідносини є не лише повноцінним

предметом цивільно-правового регулювання на рівні з майновими відносинами (ст. 1 ЦК), але і мають відповідний пріоритет перед ними, оскільки структурно зазначені першими при визначенні предмета цивільно-правового регулювання.

Виходячи з того, що відтепер цивільне законодавство регулює та охороняє особисті немайнові правовідносини, воно повинно приділити більше уваги закріпленню низки особистих немайнових прав, що складатимуть зміст зазначених правовідносин і встановленню гарантій їх реалізації та захисту. Саме вирішенню цих питань присвячена Книга друга ЦК.

Книга друга ЦК є результатом адаптації норм цивільного законодавства до загальноєвропейських стандартів, де основним мірилом права є людина та непорушність її прав і свобод. Окрім цього, введення Книги другої ЦК є галузевим розвитком конституційного положення про пріоритетність людини, її життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканності і безпеки серед інших соціальних цінностей (ст. 3 Конституції України).

Завдання :

Задача 1.

Визначте дату спливу строку договору, який був складений 31 січня 2016 року на:

1. тиждень;
2. місяць;
3. квартал;
4. 5 місяців;
5. півроку;
6. рік.

Задача 2.

За договором позики Єськова 15 травня 2012 року передала Фішману 5000 гривень на 6 місяців. Після спливу строку договору гроші повернуті не були. Впродовж наступних 3 років Фішман обіцяв повернути гроші, але не робив цього, посилаючись на тяжке матеріальне становище. 28 листопада 2015 року Єськова звернулась з позовом до суду. Фішман на судові засідання не з'являвся, тому суд вирішив розглядати справу без нього.

Яким чином повинен суд вирішити справу?

Задача 3.

Туренко 10 лютого 2015 року купив у магазині “Биос” клавіатуру. На неї був встановлений гарантійний строк у 3 місяці. Через 2 місяці Туренко виявив значні недоліки у роботі клавіатури і 29 квітня 2015 року звернувся з проханням про ремонт до магазину. Його попросили звернутися через 2 тижні, посилаючись на велику завантаженість. 15 травня він звернувся повторно, однак йому відмовили у зв’язку з пропуском гарантійного строку.

18 березня 2016 Туренко звернувся з позовом до суду.

Чи задовольнить суд позовні вимоги Туренка?

Задача 4.

Трояновська передала 4 листопада 2010 р. Букиній - дочці своєї сусідки - стародавню каблучку з діамантами, з умовою, що Букина надягне її на весіллі і через дня 3-4 поверне. 11 листопада 2010 Р. Букина повернула каблучку, і Трояновська поклала її у шкатулку. Через тривалий час, у ході якого Трояновська каблучкою не користувалася, вона виявила, що у каблучці, що мала п'ять діамантів, одного діаманта не вистачає. Це відбулося 25 грудня 2014 р. Лише 20 лютого 2015 року Трояновській вдалося розшукати Букину, що виїхала із сім'єю з їхнього міста. Букина визнала, що в день весілля вона помітила, що один діамант із каблучки випав, але знайти його не вдалося. Оскільки Букина відшкодувати вартість діаманту відмовилася, Трояновська 23 лютого 2015 р. звернулася з позовом у суд.

Як суд повинний вирішити суперечку?

Задача 5.

Давидов за договором позики передав Орлову 3000 гривень 5 січня 2010 р. строком на шість місяців. Договір був укладений в усній формі, у присутності свідків Дурова й Андрєєва.

Після нагадувань Давидова Орлов 6 червня 2012 р. переслав Давидову поштою в погашення боргу 1000 гривень, вказавши в талоні переказного бланку: «Іншу суму в 2 тис. вишлю через два місяці».

10 січня 2015 року Давидов пред'явив позов про стягнення не повернутої йому суми боргу.

Як варто вирішити справу?

Рекомендована література:

1. Конституція України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40–44. Ст. 356.
3. Цивільний кодекс України станом на 01 січня 2023 р. : наук.-практ. коментар / за ред. Є. О. Харитонова, О. М. Калітенко. Київ : Норма права, 2023.
4. Бабич І. Г. Визнання права як спосіб захисту цивільних прав. Часопис цивілістики. 2023. № 46. С. 23–28.
5. Бабич І. Г. Ідея справедливості: аналіз з часів римського права. Актуальні проблеми цивільного права. 2023. № 99. С. 3–9.
6. Берназ-Лукавецька О. М. До питання про підтримку малого та середнього бізнесу в боротьбі з пандемією COVID-19. Юридичний вісник. 2021. № 4. С. 143–149.
7. Берназ-Лукавецька О. М. Особливості цивільно-правової відповідальності за неналежне надання послуг пластичної хірургії. Часопис цивілістики. 2019. № 35. С. 19–23.
8. Берназ-Лукавецька О. М., Давидова І. В. Е-ідентифікація особи в умовах імплементації законодавства Європейського Союзу. URL: http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2022/4/part_1/32.pdf
9. Бабич І. Г. Загальна характеристика передумов виникнення цивільних правовідносин щодо захисту права власності. Часопис цивілістики. 2018. № 29. С. 18–21.
10. Карабань В. Я. Тлумачення актів цивільного законодавства України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Одеса, 2007. 199 с.
11. Матійко М. В. Окремі напрямки посилення виховної функції цивільного права. Римське право і сучасність. Кодифікація та рекодифікація цивільного законодавства в Україні: досвід і перспективи : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., Одеса, 25 червня 2021 р. / за ред. Є. О. Харитонова. Одеса : Фенікс, 2021. С. 51–54.
12. Приватне право як концепт. Том III. Концепт приватного права і рекодифікація цивільного законодавства в Україні: рефлексії

фронтиру : монографія / Є. О. Харитонов, О. І. Харитонova. Одеса : Фенікс, 2019. 752 с.

13. Цивільне законодавство України (основні категорії, принципи та концепти) : монографія / авт. кол. ; за ред. Є. О. Харитонova. Одеса : Фенікс, 2012. 344 с.
14. Цивільне право України : підручник / за ред. Є. О. Харитонova, О. І. Харитонovoї, О. В. Старцева. 3-тє вид., перероб. і доп. Київ : Істина, 2011. 808 с.
15. Цивільне право України: посібник для підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання / за ред. Є. О. Харитонova, І. В. Давидової. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. 388 с.
16. Цивільне право України: посібник для підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання / за ред. Є. О. Харитонova, І. В. Давидової. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. 338 с.
17. Харитонов Є. О., Харитонova О. І. Приватне право як концепт: пошук парадигми : монографія. Одеса : Фенікс, 2014. 800 с.
18. Харитонов Є. О., Харитонova О. І. Цивілістичні категорії доби інформаційного суспільства у національній доктрині приватного права: правовідносини. Право України. 2019. № 1. С. 136–173.

Тема 6. Юридичні особи

1. Поняття та ознаки юридичної особи.
2. Основні теорії сутності юридичної особи.
3. Цивільна правоздатність юридичної особи.
4. Цивільна дієздатність юридичної особи. Органи юридичної особи.
5. Класифікації юридичних осіб.
6. Юридичні особи приватного та публічного права.
7. Організаційно-правові форми юридичних осіб приватного права.
8. Філії та представництва юридичних осіб.
9. Способи індивідуалізації юридичних осіб.
10. Порядок створення юридичних осіб.
11. Види та зміст установчих документів юридичних осіб.

12. Припинення юридичних осіб.

13. Особливості припинення юридичних осіб у разі банкрутства.

Методичні вказівки:

Поняття юридичної особи у ЦК України визначає ст. 80, відповідно до якої юридичною особою є організація, створена і зареєстрована у встановленому законом порядку, наділена цивільною правоздатністю і дієздатністю, яка може бути позивачем і відповідачем у суді.

Виділяють такі ознаки юридичної особи, що є невід'ємними і сукупними її властивостями:

1. Організаційна єдність характеризується наявністю стійких взаємозв'язків між членами (учасниками, акціонерами) юридичної особи, внутрішньою структурою і функціональною диференціацією. Завдяки цьому воля окремих членів юридичної особи трансформується в єдину волю юридичної особи. Так, акціонери акціонерного товариства, незалежно від їх кількості, мають право приймати рішення на загальних зборах товариства, де воля кожного акціонера перетворюється на єдине волевиявлення юридичної особи.

2. Реєстрація відповідно до вимог чинного законодавства, що полягає у легалізації того чи іншого виду юридичної особи з боку державних органів, які здійснюють державну реєстрацію. Юридична особа підлягає державній реєстрації у порядку, встановленому законом, і дані державної реєстрації включаються до єдиного державного реєстру, відкритого для загального ознайомлення. Тільки з моменту державної реєстрації організація набуває статусу юридичної особи і може бути суб'єктом цивільних та інших відносин.

3. Наділення цивільною правоздатністю і дієздатністю. Юридична особа здатна мати такі самі цивільні права та обов'язки (цивільну правоздатність), як і фізична особа, крім тих, які за своєю природою можуть належати лише людині (наприклад, право на приватне життя).

4. Наявність можливості виступати позивачем і відповідачем у суді надає право захищати свої права та відповідати за взяті на себе зобов'язання. Відповідно до ч. 2 ст. 102 ЦПК України сторонами у цивільному процесі, крім громадян, можуть бути державні підприємства, установи, організації, кооперативні організації, їх об'єднання, інші громадські організації, що мають права юридичної особи.

5. Майнова відокремленість юридичної особи є матеріальною базою діяльності юридичної особи. Ступінь майнової відокремленості у різних юридичних осіб неоднаковий. Так, господарські товариства є власниками свого майна. Відповідно до ст. 73 ГК України майно державного унітарного підприємства перебуває у державній власності, але закріплене за такими підприємствами на праві господарського відання чи оперативного управління.

6. Принцип самостійної цивільно-правової відповідальності юридичної особи полягає у тому, що організація обов'язково повинна нести самостійну майнову відповідальність за своїми зобов'язаннями у межах закріпленого за нею майна, якщо інше не встановлено законом.

7. Участь у цивільному обігу від власного імені. Для індивідуалізації юридичної особи вона повинна мати своє найменування, яке містить вказівку на її організаційно-правову форму. Найменування установи має містити інформацію про характер її діяльності.

Завдання:

Тестові завдання:

Оберіть правильну відповідь:

1) Способи виникнення юридичних осіб:

- а) установчий, санкціонований, явочний, безпосередній, договірний;
- б) установчий, санкціонований, явочний, дистанційний, договірний;
- в) розпорядчий, нормативний, явочний, дозвільний, договірний;
- г) розпорядчий, нормативно-явочний, дозвільний, договірний.

2) Види юридичних осіб залежно від кількості засновників:

- а) госпрозрахункові і бюджетні;
- б) комерційні і некомерційні;
- в) публічного і приватного права;
- г) унітарні і корпоративні.

3) В цивільному обігу юридична особа виступає від

- а) імені засновників;

- б) імені учасників;
 - в) імені працівників;
 - г) свого імені.
- 4) Види юридичних осіб залежно від мети створення
- а) господарюючі і негосподарюючі;
 - б) комерційні і некомерційні;
 - в) публічного і приватного права;
 - г) унітарні і корпоративні.
- 5) Види акціонерних товариств:
- а) закриті і відкриті;
 - б) публічні і приватні;
 - в) повні і неповні;
 - г) обмежені і необмежені.

Рекомендована література:

1. Про акціонерні товариства: Закон України від 17.09.2008 р. № 514-VI. Відомості Верховної Ради України. Офіційне видання. 2008. № 40-41. Ст. 378.
2. Про банкрутство: Кодекс України з процедур банкрутства від 14.05.1992 р. № 2343-XII. Відомості Верховної Ради України. Офіційне видання. 1992. № 39. Ст. 556.
3. Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 р. № 1576-XII. Відомості Верховної Ради України. Офіційне видання. 1991. № 47. Ст. 717.
4. Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців: Закон України від 15.05.2003 р. № 755-IV. Відомості Верховної Ради України. Офіційне видання. 2003. № 31. Ст. 249.
5. Про приватизацію державного майна: Закон України від 18.01.2002 р. № 2221-III. Відомості Верховної Ради України. Офіційне видання. 2002. № 9. Ст. 50.

6. Про реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.07.2014 р. № 442. Офіційний вісник України. – 2014. – № 65.
7. Конституція України. Відомості Верховної Ради України. Офіційне видання. 1996. № 30. Ст. 141.
8. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11.01.2001 р. № 2210-III. Відомості Верховної Ради України. Офіційне видання. 2001. № 6. Ст. 40.
9. Цивільний кодекс України станом на 01 січня 2023 р. : наук.-практ. коментар / за ред. Є. О. Харитонова, О. М. Калітенко. Київ : Норма права, 2023.
10. Бабич І. Г. Визнання права як спосіб захисту цивільних прав. Часопис цивілістики. 2023. № 46. С. 23–28.
11. Берназ-Лукавецька О. М. До питання про підтримку малого та середнього бізнесу в боротьбі з пандемією COVID-19. Юридичний вісник. 2021. № 4. С. 143–149.
12. Берназ-Лукавецька О. М. Особливості цивільно-правової відповідальності за неналежне надання послуг пластичної хірургії. Часопис цивілістики. 2019. № 35. С. 19–23.
13. Берназ-Лукавецька О. М., Давидова І. В. Е-ідентифікація особи в умовах імплементації законодавства Європейського Союзу. URL: http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2022/4/part_1/32.pdf
14. Бабич І. Г. Загальна характеристика передумов виникнення цивільних правовідносин щодо захисту права власності. Часопис цивілістики. 2018. № 29. С. 18–21.
15. Довгерт А. Правовий статус юридичних осіб в Україні. Київ : Алерта, 2020. 150 с.
16. Князьков А. І. Юридичні особи у цивільному праві України: теоретико-правові аспекти. Київ : Юрінком Інтер, 2018. 304 с.
17. Матійко М. В. Окремі напрямки посилення виховної функції цивільного права. Римське право і сучасність. Кодифікація та рекодифікація цивільного законодавства в Україні: досвід і перспективи : матеріали

Міжнар. наук.-практ. конф., Одеса, 25 червня 2021 р. / за ред. Є. О. Харитонов. Одеса : Фенікс, 2021. С. 51–54.

18.Петренко В. В. Юридичні особи у правовій системі України. Харків : Право, 2020. 220 с.

19.Сторожук О. Л. Особливості правової регламентації діяльності юридичних осіб в Україні. Харків : Прецедент, 2020. 310 с.

20.Шевчук В. І. Теорія юридичних осіб у контексті європейської інтеграції. Одеса : Фенікс, 2020. 190 с.

Тема 7. Держава та інші соціальні утворення, як суб'єкти цивільного права

1. Держава, як суб'єкт цивільного права
2. Об'єднання громадян, як суб'єкти цивільних правовідносин
3. Правове положення органів місцевого самоврядування

Методичні вказівки:

Класифікація юридичних осіб може проводитися за різними підставами. Зокрема, юридичні особи поділяються:

1) Залежно від виду права власності на:

а) державні і комунальні юридичні особи — ті, що ґрунтуються на державній або комунальній формі власності.

До державної власності віднесена загальнодержавна власність. Суб'єктом права загальнодержавної власності є держава Україна (ст.ст. 324, 326 ЦК).

Комунальна власність складається з майна, закріпленого за територіальними громадами, у які об'єднані громадяни за місцем проживання (ст. 327 ЦК).

Майно, що є державним або комунальним та закріплене за державним підприємством, належить йому на праві повного господарського відання. Майно, яке є державною власністю і закріплене за установою, що перебуває на

державному бюджеті, належить їй на праві оперативного управління; б) приватні юридичні особи — ті, що ґрунтуються на приватній власності. Об'єктом права приватної власності може бути будь-яке майно за винятками, встановленими законом (ст. 325 ЦК);в) юридичні особи, що ґрунтуються на спільній власності за участю юридичних осіб і громадян України, юридичних осіб і громадян інших держав (ст. 355 ЦК).

2) Залежно від мети створення і діяльності на:

а) комерційні юридичні особи;

б) некомерційні юридичні особи.

В основі цього розмежування лежить ознака наявності або відсутності мети отримання прибутку внаслідок діяльності юридичної особи. Причому для комерційної організації така мета є основною.

Юридичні особи, що не є комерційними, можуть створюватися у формі громадських або релігійних організацій, споживчих кооперативів, добродійних та інших фондів, що фінансуються власниками установ, а також в інших формах, передбачених законом.

Юридичні особи, що є комерційними, можуть створюватися у формі господарських товариств, виробничих кооперативів, а також у формі об'єднань вказаних юридичних осіб.

3) Залежно від підстав фінансування на:

а) госпрозрахункові юридичні особи. Госпрозрахунковими юридичними особами визнаються ті, що знаходяться на самоокупності. Вони один раз (при заснуванні) отримують від засновника кошти на праві повного господарського відання, а відтак хазяйнують самі, несуть усі витрати тощо. Вони також можуть бути власниками певного майна, у чому проявляється ознака відокремленості майна юридичної особи та інших осіб;б) бюджетні юридичні особи.

Бюджетні — отримують від держави кожного року кошти для забезпечення своєї діяльності. Такі юридичні особи мають самостійний кошторис, а керівник юридичної особи користується правами розпорядника кредитами. Майно належить таким юридичним особам на праві оперативного управління. Бюджетним юридичним особам забороняється займатися комерційною діяльністю.

4) Залежно від функцій на:

а) юридичні особи, що господарюють — такі, що ставлять перед собою завдання виробництва продукції, виконання робіт тощо;

б) юридичні особи, що не господарюють, тобто не мають виробничих завдань. До них належать різноманітні громадські організації, політичні партії, школи, музеї, суди тощо. Слід зазначити, що деякі негосподарські організації та об'єднання можуть мати у своєму складі юридичних осіб, що господарюють (наприклад, випускають продукцію, необхідну для забезпечення основної діяльності вказаних організацій).

5) Залежно від відношення засновників до майна на:

а) юридичні особи, засновники яких мають право власності на майно відповідної юридичної особи;

б) юридичні особи, засновники яких мають лише корпоративні права (право вимоги) щодо майна створеної ними юридичної особи.

6) Залежно від кількості засновників на:

а) унітарні юридичні особи — такі, що виникають унаслідок волевиявлення одного власника;

б) юридичні особи, створені кількома засновниками, — господарські товариства, об'єднання підприємств, громадян тощо.

7) За типом правосуб'єктності та функціями на:

а) юридичні особи публічного права. Створюються для виконання функцій публічної влади — управління, забезпечення публічного правопорядку тощо;

б) юридичні особи приватного права. Створюються для досягнення мети, яка має приватний характер, для отримання прибутку та задоволення інших потреб їх засновників.

8) Залежно від організаційно-правової форми на:

а) господарські товариства;

б) установи;

в) об'єднання громадян;

г) об'єднання юридичних осіб тощо.

Так, підставою виникнення можна вважати те волевиявлення, яке спричинило створення юридичної особи. Відповідно, класифікація може бути проведена залежно від характеру такого волевиявлення.

5.Індивідуалізація юридичних осіб.

Завдання:

Завдання 1.

У заснуванні товариства з обмеженою відповідальністю «Старк» взяли участь три фізичні особи – Пастушенко, Воронін та Сокольська. Всі учасники товариства внесли свою частку до статутного капіталу товариства та одержали відповідні свідоцтва товариства. Через рік після заснування товариства між його учасниками виник конфлікт. Два учасники товариства підписали протокол загальних зборів про виключення третього учасника – Сокольської зі складу товариства «за систематичне перешкоджання діяльності товариства». Сокольська на зборах присутня не була. Після цього засновницькі документи товариства були подані до відповідного державного реєстратора для реєстрації змін. Сокольська звернулась з позовом до суду. Яке обґрунтування своїх позовних вимог повинна надати громадянка Сокольська? Хто є відповідачем за

цим позовом – товариство чи громадяни Пастушенко і Воронін? Яке рішення та з яким обґрунтуванням повинен ухвалити суд?

Завдання 2.

Громадянин Карпенко був засновником та директором приватного підприємства. Після його випадкової загибелі банк, де у приватного підприємства був відкритий розрахунковий рахунок, відмовився приймати платежі, мотивуючи це відсутністю підпису директора на платіжному дорученні. Серед працівників приватного підприємства не було жодного, кому б колишній директор надав право підпису платіжних документів. Спадкоємцям померлого банк також відмовив у проведенні операцій з розрахункового рахунку приватного підприємства, порадивши їм зачекати 6 місяців. Між тим контрагенти приватного підприємства вимагають платежів по укладених договорах та погрожують арбітражним судом. Оцініть ситуацію з точки зору чинного законодавства. Чи правомірні дії банку? Яке рішення винесе господарський суд, якщо хтось з контрагентів приватного підприємства звернеться до нього з позовом? Хто буде представляти приватне підприємство у господарському процесі?

Завдання 3.

На зборах учасників товариства з обмеженою відповідальністю було прийняте рішення про звільнення директора як «такого, що не відповідає посаді». Але директор відмовився виконувати рішення загальних зборів учасників та залишив у себе печатку, штампи, документацію товариства. Банк, до якого був наданий протокол загальних зборів про звільнення директора, продовжує приймати платіжні документи, підписані директором, аргументуючи це тим, що «директор той, хто має печатку». Яким чином примусити директора виконати рішення загальних зборів? Чи є правомірною поведінка банку?

Рекомендована література:

1. Про акціонерні товариства: Закон України від 17.09.2008 р. № 514-VI. Відомості Верховної Ради України. Офіційне видання. 2008. № 40-41. Ст. 378.
2. Про банкрутство: Кодекс України з процедур банкрутства від 14.05.1992 р. № 2343-XII. Відомості Верховної Ради України. Офіційне видання. 1992. № 39. Ст. 556.

3. Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 р. № 1576-XII. Відомості Верховної Ради України. Офіційне видання. 1991. № 47. Ст. 717.
4. Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців: Закон України від 15.05.2003 р. № 755-IV. Відомості Верховної Ради України. Офіційне видання. 2003. № 31. Ст. 249.
5. Про приватизацію державного майна: Закон України від 18.01.2002 р. № 2221-III. Відомості Верховної Ради України. Офіційне видання. 2002. № 9. Ст. 50.
6. Про реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.07.2014 р. № 442. Офіційний вісник України. – 2014. – № 65.
7. Конституція України. Відомості Верховної Ради України. Офіційне видання. 1996. № 30. Ст. 141.
8. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11.01.2001 р. № 2210-III. Відомості Верховної Ради України. Офіційне видання. 2001. № 6. Ст. 40.
9. Бабич І.Г. Цивільний кодекс України. Станом на 01 січня 2023 р.: наук.-практ. коментар / за заг. ред. докт. юрид. наук, проф. Харитонova Є.О., канд. юрид. наук, доц. Калітенко О.М. – Київ : Норма права, 2023.
10. Бабич І.Г. Визнання права як спосіб захисту цивільних прав. Часопис цивілістики. – 2023. – № 46. – С. 23-28.
11. Берназ-Лукавецька О.М. До питання про підтримку малого та середнього бізнесу в боротьбі з пандемією COVID-19. Юридичний вісник. – 2021. – № 4. – С. 143-149.
12. Берназ-Лукавецька О.М. Особливості цивільно-правової відповідальності за неналежне надання послуг пластичної хірургії. Часопис цивілістики. – 2019. – № 35. – С. 19-23.
13. Берназ-Лукавецька О.М., Давидова І.В. Е-ідентифікація особи в умовах імплементації законодавства Європейського Союзу. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2022/4/part_1/32.pdf

14. Загальна характеристика передумов виникнення цивільних правовідносин щодо захисту права власності. Часопис цивілістики. – 2018. – № 29. – С. 18-21.
15. Довгерт А. Правовий статус юридичних осіб в Україні / А. Довгерт. – К. : Алерта, 2020. – 150 с.
16. Князьков А.І. Юридичні особи у цивільному праві України: теоретико-правові аспекти / А.І. Князьков. – К. : Юрінком Інтер, 2018. – 304 с.
17. Матійко М.В. Окремі напрямки посилення виховної функції цивільного права. Римське право і сучасність. Кодифікація та рекодифікація цивільного законодавства в Україні: досвід і перспективи : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., Одеса, 25 червня 2021 р. / за заг. ред. д.ю.н., проф. Є.О. Харитонова. – Одеса : Фенікс, 2021. – С. 51-54.
18. Петренко В.В. Юридичні особи у правовій системі України / В.В. Петренко. – Харків : Право, 2020. – 220 с.
19. Шевчук В.І. Теорія юридичних осіб у контексті європейської інтеграції / В.І. Шевчук. – Одеса : Фенікс, 2020. – 190 с.
20. Сторожук О.Л. Особливості правової регламентації діяльності юридичних осіб в Україні / О.Л. Сторожук. – Харків : Прецедент, 2020. – 310 с.

Тема 8. Об'єкти цивільних прав

1. Особисті немайнові блага, як об'єкти цивільних прав.
2. Цілісний майновий комплекс, як об'єкт цивільних прав.
3. Інформація, як об'єкт цивільних правовідносин.
4. Підприємство, як об'єкт цивільних правовідносин.

Методичні вказівки:

Об'єкти цивільних прав(правовідносин) можуть бути визначені як матеріальні та (або) нематеріальні блага, з приводу яких складаються цивільні правовідносини.

Класифікація об'єктів цивільних прав (правовідносин) можлива за різними підставами. Зокрема в ЦК України пропонуються класифікації об'єктів цивільних прав за двома критеріями: 1) залежно від характеру благ (ст. 177 ЦК

України) і 2) залежно від оборотоздатності об'єктів цивільних прав (ст. 178 ЦК України).

Оборотоздатність об'єктів цивільних прав— це можливість здійснення стосовно них правочинів та інших юридичних дій. Залежно від ступеня оборотоздатності об'єкти цивільних прав поділяються на три групи:

а) об'єкти, що перебувають у вільному обігу. За загальним правилом, об'єкти цивільних прав можуть вільно відчужуватися або переходити від однієї особи до іншої в порядку правонаступництва чи спадкування або іншим чином, якщо вони не вилучені з цивільного обігу, або не обмежені в обігу, або не є невід'ємними від фізичної чи юридичної особи;

б) об'єкти, обмежені у цивільному обігу (обмежено оборотоздатні). Суть обмеження оборотоздатності полягає у тому, що певні об'єкти можуть належати лише учасникам цивільного обігу, що відповідають встановленим законодавством вимогам, або їх придбання (відчуження) допускається лише на підставі спеціальних дозволів. Види об'єктів цивільних прав, які можуть належати лише певним учасникам обігу або перебування яких у цивільному обігу допускається за спеціальним дозволом, встановлюються законом;

в) об'єкти, вилучені з цивільного обігу. Вилученими з цивільного обігу вважаються об'єкти, які не можуть бути предметом правочинів. Види об'єктів цивільних прав, перебування яких у цивільному обігу не допускається, мають бути прямо встановлені у законі.

Завдання:

Задача 1.

У громадянина України Юхименка було два сини Микола і Богдан. Після смерті за складеним ним заповітом дача заповідалась Миколі, а гараж і автомобіль - Богдану. Микола, який прийняв у спадщину дачу, звернувся до брата Богдана з вимогою віддати йому деякі частини автомобіля (колеса, мотор), щоб урівняти вартість їхніх часток, але Богдан не погодився, мотивуючи тим, що в такому разі вартість автомобіля значно зменшиться. З метою досягнення справедливості Микола звернувся до суду.

Чи правильно вчинив Микола?

Вирішіть задачу по суті.

Задача 2.

Громадянин Малашенко протягом тривалого часу колекціонував старовинні годинники. Після смерті Малашенка було оголошено складений ним заповіт, за яким все майно, в тому числі і колекція старовинних годинників, має перейти у рівних частках до дружини і дочки та до його рідного брата Андрія. Дружина Малашенка заперечувала проти поділу колекції годинників, вважаючи, що колекція є неподільною, і пропонувала рідному брату Андрію його частку в колекції замінити іншим майном із своєї частки або відшкодувати вартість цієї частини спадку грошми. Брат Малашенка не погоджувався з жодним із варіантів і вимагав передачі відповідної частини колекції в натурі. Дружина Малашенка звернулася до суду за захистом своїх прав. Яке рішення повинен прийняти суд?

Задача 3.

ЗАТ «АТОН» випустило акції і розподілило між своїми працівниками.

Представники ЗАТ «КОЛХІДА» почали укладати договори купівлі-продажу акцій у пенсіонерів (колишніх працівників товариства «АТОН»). ЗАТ «АТОН» звернулося до суду з позовом про визнання вчинених правочинів представниками ЗАТ «КОЛХІДА» недійсними.

Дайте визначення поняття закритого акціонерного товариства.

Чи мали право колишні працівники ЗАТ „Нова зоря” продавати акції товариства?

Яке рішення повинен винести суд у цій справі?

Рекомендована література:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року. Відомості Верховної Ради України. Офіційне видання. 2003. № 40-44. Ст. 356.
2. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України від 15.12.1993 р. № 2882-XII. Відомості Верховної Ради України. Офіційне видання. 1994. № 3. Ст. 16.
3. Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 р. № 1576-XII. Відомості Верховної Ради України. Офіційне видання. 1991. № 47. Ст. 717.

4. Про захист прав споживачів: Закон України від 12.05.1991 р. № 1023-XII. Відомості Верховної Ради України. Офіційне видання. 1991. № 26. Ст. 378.
5. Конституція України. Відомості Верховної Ради України. Офіційне видання. 1996. № 30. Ст. 141.
6. Про обіг земель сільськогосподарського призначення: Закон України від 17.07.2020 р. № 552-IX. Відомості Верховної Ради України. Офіційне видання. 2020. № 29. Ст. 207.
7. Про інтелектуальну власність: Закон України від 23.12.1993 р. № 3687-XII. Відомості Верховної Ради України. Офіційне видання. 1994. № 10. Ст. 71.
8. Про право власності на окремі види майна: Закон України від 19.06.1992 р. № 2466-XII. Відомості Верховної Ради України. Офіційне видання. 1992. № 33. Ст. 439.
9. Про оренду державного та комунального майна: Закон України від 03.10.2019 р. № 157-IX. Відомості Верховної Ради України. Офіційне видання. 2020. № 12. Ст. 160.
10. Гриб О. Об'єкти цивільних прав в українському законодавстві / О. Гриб. Право України. – 2020. – № 11. – С. 45-56.
11. Левченко В.М. Теоретичні аспекти об'єктів цивільних прав / В.М. Левченко. – К. : Юрінком Інтер, 2018. – 270 с.
12. Петренко В.В. Проблеми об'єктів цивільних прав у сучасному цивільному праві України / В.В. Петренко. – Харків : Право, 2020. – 235 с.
13. Іванова Н.С. Окремі об'єкти цивільних прав: власність, нематеріальні блага, корпоративні права / Н.С. Іванова. – Одеса : Фенікс, 2019. – 312 с.
14. Шевчук В.І. Об'єкти цивільних прав: аналіз новітніх змін у законодавстві / В.І. Шевчук. – Одеса : Фенікс, 2020. – 198 с.
15. Ставрук М.А. Теорія об'єктів цивільних прав в українському праві / М.А. Ставрук. – К. : Алерта, 2021. – 190 с.
16. Довгерт А. Теоретико-правові засади класифікації об'єктів цивільних прав / А. Довгерт. – К. : Юридична книга, 2021. – 150 с.

17. Маляренко О.С. Визначення та класифікація об'єктів цивільних прав в Україні / О.С. Маляренко. – Одеса : Фенікс, 2020. – 215 с.
18. Про інвестиційні товари: Закон України від 03.12.1991 р. № 1957-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. Офіційне видання. 1992. № 24. Ст. 313.
19. Матійко М.В. Правові аспекти класифікації об'єктів цивільних прав: проблеми та перспективи / М.В. Матійко. – К. : Юрінком Інтер, 2021. – 220 с.

Тема 9. Правочини

1. Поняття та ознаки правочину. Умови дійсності правочину.
2. Види правочинів.
3. Умовні правочини. Види умов у правочинах.
4. Зміст правочину. Тлумачення змісту правочину.
5. Відмова від правочину.
6. Способи вираження волі в правочинах.
7. Форма правочинів. Правові наслідки порушення форми правочинів.
8. Поняття недійсності правочинів. Недійсність частини правочину.
9. Характеристика підстав недійсності правочинів.
10. Окремі види недійсних правочинів.
11. Правові наслідки недійсності правочинів.

Методичні вказівки:

Поняття і ознаки правочину відповідно до ч.2 ст. 11 ЦК України підставою виникнення цивільних прав та обов'язків є правочин. На підставі правочину цивільні права та обов'язки можуть також змінюватися або припинятися. Відповідно до ч.1 ст. 202 ЦК України правочин визначаються як дія особи, спрямована на набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків. Ознаки правочину: 1) є вольовим актом (дією), що відрізняє його від подій; 2) є дією цілеспрямованою, тобто спрямований на досягнення певного правового результату, що відрізняє його від юридичних вчинків, які не є цілеспрямованими діями (знахідка, виявлення безхазяйної речі ін.); 3) лише спрямовується на настання певного правового результату, однак не завжди його

породжує: за співвідношенням із настанням правового результату; безпосередньо в момент вчинення створювати правовий результат; створювати правовий результат через якийсь час після вчинення; не створити правового результату на який він спрямовувався; є завжди правомірною дією, що відрізняє його від правопорушень; має мету та мотиви вчинення.

Метою правочину є той правовий результат, на досягнення якого спрямований правочин. Мета завжди має правове значення, оскільки має бути законною.

Мотив- це внутрішній психічний стан особи, який спонукає її до вчинення правочину. Як правило правового значення не має, за винятком окремих випадків (наприклад, ст. 233 ЦК правочин, вчинений під впливом тяжкої обставини). Види правочинів.

Завдання:

Тестові завдання:

Оберіть правильну відповідь:

1) Правочин – це

- а) відносини з приводу майнових та особистих немайнових благ;
- б) відносини з приводу відшкодування майнової та моральної шкоди;
- в) дія спрямована на набуття, зміну або припинення цивільних прав і обов'язків;
- г) дія спрямована на відшкодування майнової та моральної шкоди.

2) Правочини визнаються недійсними за:

- а) Рішенням суду та за законом
- б) Рішенням суду
- в) Спеціальним законом
- г) Бажанням особи або взаємною згодою осіб, які його вчинили

3) Реальний правочин –це

- а) для вчинення якого достатньо досягнення згоди між сторонами про його вчинення;

б) для вчинення якого необхідна згода сторін і передача речей , майна тощо;

в) складений з метою приховати інший правочин, який насправді був укладений

г) правочин, укладений без наміру створення правових наслідків, які обумовлювалися цим правочином.

4. Фіктивний правочин – це

а) для вчинення якого достатньо досягнення згоди між сторонами про його вчинення;

б) для вчинення якого необхідна згода сторін і передача речей , майна тощо;

в) укладений з метою приховати інший правочин, який насправді був укладений;

г) правочин, укладений без наміру створення правових наслідків, які обумовлювалися цим правочином.

5. Наслідки визнання правочину недійсним

а) двостороння реституція, відшкодування завданих збитків та моральної шкоди;

б) двостороння реституція;

в) відшкодування завданих збитків та моральної шкоди;

г) неустойка, проведення стягнення на предмет застави.

Рекомендована література:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року. Відомості Верховної Ради України. Офіційне видання. 2003. № 40-44. Ст. 356.

2. Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 р. № 1576-XII. Відомості Верховної Ради України. Офіційне видання. 1991. № 47. Ст. 717.

3. Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців: Закон України від 15.05.2003 р. № 755-IV. Відомості Верховної Ради України. Офіційне видання. 2003. № 31. Ст. 249.

4. Про акціонерні товариства: Закон України від 17.09.2008 р. № 514-VI. Відомості Верховної Ради України. Офіційне видання. 2008. № 40-41. Ст. 378.
5. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України від 15.12.1993 р. № 2882-XII. Відомості Верховної Ради України. Офіційне видання. 1994. № 3. Ст. 16.
6. Про фінансовий лізинг: Закон України від 16.12.1997 р. № 1136-XIV. Відомості Верховної Ради України. Офіційне видання. 1998. № 9. Ст. 33.
7. Про приватизацію державного майна: Закон України від 18.01.2002 р. № 2221-III. Відомості Верховної Ради України. Офіційне видання. 2002. № 9. Ст. 50.
8. Про реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.07.2014 р. № 442. Офіційний вісник України. – 2014. – № 65.
9. Конституція України. Відомості Верховної Ради України. Офіційне видання. 1996. № 30. Ст. 141.
10. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11.01.2001 р. № 2210-III. Відомості Верховної Ради України. Офіційне видання. 2001. № 6. Ст. 40.
11. Гриб О. Правочин у цивільному праві України / О. Гриб. Право України. – 2020. – № 5. – С. 34-45.
12. Довгерт А. Теоретичні аспекти правочину: його види та наслідки / А. Довгерт. – К. : Алерта, 2020. – 210 с.
13. Іванова Н.С. Правочини в цивільному праві України: юридична природа та регулювання / Н.С. Іванова. – Одеса : Фенікс, 2019. – 270 с.
14. Князьков А.І. Правочини та їх види у цивільному праві України / А.І. Князьков. – К. : Юрінком Інтер, 2020. – 320 с.
15. Матійко М.В. Правочин як джерело правовідносин у цивільному праві / М.В. Матійко. – К. : Юридична книга, 2021. – 190 с.
16. Малярєнко О.С. Правочини у контексті сучасних змін у цивільному праві / О.С. Малярєнко. – Одеса : Фенікс, 2021. – 210 с.
17. Петренко В.В. Договір та правочин: правова природа та класифікація / В.В. Петренко. – Харків : Право, 2020. – 220 с.

18. Ставрук М.А. Теоретичні засади правочину в цивільному праві України / М.А. Ставрук. – К. : Алерта, 2021. – 150 с.
19. Шевчук В.І. Теорія правочину у сучасному цивільному праві / В.І. Шевчук. – Одеса : Фенікс, 2020. – 200 с.
20. Цивільне право України: підручник / За ред. Є.О. Харитонова, О.І. Харитонової. – К. : Істина, 2021. – 740 с.
21. Цивільне право України: посібник для підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання / за ред. Є.О. Харитонова, І.В. Давидової. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. – 338 с.
22. Козлов І.С. Правочин в теорії цивільного права / І.С. Козлов. – К. : Юрінком Інтер, 2020. – 250 с.
23. Левченко В.М. Правочин як засіб регулювання цивільних правовідносин / В.М. Левченко. – Одеса : Фенікс, 2019. – 215 с.
24. Шевчук В.І. Правочин в цивільному праві України: правова природа та класифікація / В.І. Шевчук. – Харків : Право, 2021. – 260 с.
25. Козлов С.С. Особливості правочину у корпоративному праві / С.С. Козлов. – К. : Ліра-К, 2020. – 180 с.

Тема 10. Здійснення і захист цивільних прав. Представництво.

1. Суб'єкти представництва.
2. Повноваження представника.
3. Види представництва.
4. Поняття довіреності. Порядок видачі і скасування довіреності.
5. Представництво з перевищенням повноважень.

Методичні вказівки:

Представництво – це використання правосуб'єктності одних осіб для реалізації прав і обов'язків та захисту прав інших осіб. Згідно зі ст. 237 ЦК України представництво – це правове відношення, у якому одна сторона (представник) зобов'язана за повноваженнями вчинити правочин від імені іншої сторони, яку вона представляє. Представництвом є не одне правове

відношення, а система правовідносин, що включає правовідносини двох видів: внутрішні і зовнішні. Внутрішні відносини представництва складаються між особою, яку представляють, і представником. Зовнішні відносини представництва, у свою чергу, мають два різновиди: 1) відносини між представником і третіми особами, які мають інформаційний характер (представник повідомляє третю особу про те, що він має повноваження діяти від імені особи, яку представляє, і про намір укласти договір в інтересах цієї особи); 2) відносини між особою, яку представляють, і третіми особами. Встановлення останніх є результатом дій представника. Внутрішні і зовнішні відносини представництва взаємопов'язані. Це й зумовлює те, що правочин, вчинений представником, безпосередньо створює, змінює, припиняє цивільні права та обов'язки особи, яку він представляє (ст. 239 ЦК України). Власне у цьому полягає сутність зовнішніх відносин представництва, як правового зв'язку, підставою виникнення якого є вчинення правочину представником: цивільні права і обов'язки у особи, котру представляють, виникають автоматично і не потребують вчинення нею якихось додаткових дій на підтвердження того, що вона приймає наслідки правочину, вчиненого представником.

Завдання :

Задача 1.

Дахова звернулася до Шилова з вимогою про відшкодування заподіяного збитку та моральної шкоди. Як виявилось, той позрізав всі гілки з плодових дерев, що нависали над його садовою ділянкою. В результаті цього зменшився урожай і дерева почали хворіти. Вони також втратили естетичний вигляд і Дахова переживала за них.

Шилов пояснив, що Дахови надто близько (за 2 метри) від межі садових ділянок висадили плодові та декоративні дерева. При посадці Шилов попереджав, що коли дерева підростуть то будуть спричиняти “проблеми”. Але на його вимогу вчасно дерева не були пересаджені. Коли вони підросли, то стали затінити садову ділянку Шилова, внаслідок чого він не міг її повністю використовувати для своїх потреб - вирощування овочів.

Після звернення до правління садового товариства Дахова пообіцяла владнати справу, але примирення між сусідами по земельним ділянкам не сталося.

Питання: Відповіді потрібно давати з посиланням на відповідні частини та статті ЦК.

1. Ким з суб'єктів відносин перевищені межі здійснення цивільних прав?
2. Які наслідки такого перевищення?

Задача 2.

Гаврилюк, якому виповнилося сімнадцять років, звернувся в органи опіки та піклування зі скаргою на своїх батьків. Підставою подання скарги, на його думку, було неналежне виконання батьками своїх батьківських обов'язків, що полягало в ненаданні обіцяного подарунка на день народження. Батьки зауважили, що сім'я знаходиться в скрутному матеріальному становищі і взагалі дарувати подарунки на день народження не є батьківським обов'язком.

Питання: Відповіді потрібно давати з посиланням на відповідні частини та статті ЦК.

1. Охарактеризуйте правовідносини, що виникли.
2. Надайте характеристику юридичним фактам, що є підставою виникнення.
3. Надайте класифікацію вказаних юридичних фактів.

Рекомендована література:

1. Конституція України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про затвердження Положення про представництва державних замовників з оборонного замовлення на підприємствах, в установах і організаціях. 2009. Офіційне видання.
3. Потрібно уточнити вид акта, дату, номер і повну назву джерела опублікування.
4. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40–44. Ст. 356.
5. Бірюков І. А., Заїка Ю. О., Співак В. М. Цивільне право України. Загальна частина. Київ : Наукова думка, 2000.
6. Цивільне право України : підручник. Т. 1 / за ред. В. І. Борисової ; Л. М. Баранова, І. В. Жилінкова та ін. Київ : Юрінком Інтер, 2004. С. 5–27.

7. Цивільне право України : підручник. Кн. 1 / за ред. О. В. Дзери ; Д. В. Боброва, А. С. Довгерт та ін. Київ : Юрінком Інтер, 2002. С. 5–40.
8. Харитонов Є. О. Концепція представництва у цивільному законодавстві України (від ЦК УРСР 1922 р. до ЦК України 2003 р.). Право та управління. 2011. № 3. С. 324–331. URL: http://www.nbuu.gov.ua/e-journals/prtup/2011_3/pdf/11xeodcu.pdf
9. Харитонов Є. О., Саніахметова Н. О. Цивільне право України : підручник. Київ : Істина, 2003.

Тема 11. Темпоральні категорії в цивільному праві

1. Поняття та види строків і термінів у цивільному праві.
2. Порядок обчислення перебігу строків у цивільному праві.
3. Поняття позовної давності і її значення.
4. Види строків позовної давності.
5. Обчислення позовної давності. Наслідки спливу позовної

Методичні рекомендації:

Стаття 251 ЦК України надає визначення понять "строк" та "термін" у цивільному праві.

Строк — це певний період у часі, зі спливом якого пов'язана дія чи подія, яка має юридичне значення.

Термін — це певний момент у часі, з настанням якого пов'язана дія або подія, яка має юридичне значення.

Відповідно до ст. 252 ЦКУ строк визначається роками, місяцями, тижнями, днями або годинами. Термін визначається календарною датою або вказівкою на подію, яка має неминуче настати.

Згідно зі ст. 253 ЦК України перебіг строку починається з наступного дня відповідної календарної дати або настання події, з якою пов'язано його початок. Якщо початок перебігу строку пов'язується з настанням події, перебіг строку починається з наступного дня після настання події.

Завдання:

Задача 1.

Визначте дату спливу строку договору, який був складений 31 січня 2016 року на:

- тиждень;
- місяць;
- квартал;
- 5 місяців;
- півроку;
- рік.

Задача 2.

За договором позики Єськова 15 травня 2012 року передала Фішману 5000 гривень на 6 місяців. Після спливу строку договору гроші повернуті не були. Впродовж наступних 3 років Фішман обіцяв повернути гроші, але не робив цього, посилаючись на тяжке матеріальне становище. 28 листопада 2015 року Єськова звернулась з позовом до суду. Фішман на судові засідання не з'являвся, тому суд вирішив розглядати справу без нього.

Яким чином повинен суд вирішити справу?

Задача 3.

Туренко 10 лютого 2015 року купив у магазині “Биос” клавіатуру. На неї був встановлений гарантійний строк у 3 місяці. Через 2 місяці Туренко виявив значні недоліки у роботі клавіатури і 29 квітня 2015 року звернувся з проханням про ремонт до магазину. Його попросили звернутися через 2 тижні, посилаючись на велику завантаженість. 15 травня він звернувся повторно, однак йому відмовили у зв'язку з пропуском гарантійного строку.

18 березня 2016 Турченко звернувся з позовом до суду.

Чи задовольнить суд позовні вимоги Туренка?

Рекомендована література:

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40–44. Ст. 356.
2. Про захист прав споживачів : Закон України від 12 травня 1991 р. № 1023-XII. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 26. Ст. 378.

3. Про виконання судових рішень : Закон України від 21 квітня 1999 р. № 606-XIV. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 24. Ст. 202.
4. Про строк давності : Закон України від 06 жовтня 2006 р. № 435-V. Відомості Верховної Ради України. 2006. № 47. Ст. 400.
5. Про захист економічної конкуренції : Закон України від 11 січня 2001 р. № 2210-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 6. Ст. 40.
6. Гончарук А. С. Продовження процесуальних строків в період карантину. Захист прав людини у цивільному судочинстві : матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. ім. Ю. С. Червоного (м. Одеса, 17 грудня 2021 р.) / за заг. ред. Н. Ю. Голубевої ; уклад. І. С. Апалькова, О. В. Сатановська. Одеса : Фенікс, 2021. С. 88–92.
7. Гуйван П. Д. Строки захисту права: матеріально-правовий і процесуально-правовий аспекти. Часопис цивілістики. 2018. Вип. 30. С. 16–21.
8. Маріц Д. О. Строки та терміни в інформаційних правових відносинах. Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія». 2017. Т. 20. С. 86–98.
9. Оборотов І. Г. Темпоральні характеристики права : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Одеса, 2008. 20 с.
10. Волкова Н. В. Позовна давність під час воєнного стану. Цивільне судочинство та виконавче провадження в умовах воєнного стану : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. ім. Ю. С. Червоного (Одеса, 16 грудня 2022 р.) / за заг. ред. Н. Ю. Голубевої. Одеса : Фенікс, 2022. С. 26–28.

Тема 12. Загальні положення про речові права.

1. Поняття речових прав.
2. Види речових прав.
3. Поняття та види сервітутів.
4. Підстави виникнення особистого сервітуту.
5. Зміст особистого сервітуту.
6. Підстави припинення особистого сервітуту.
7. Підстави виникнення земельного сервітуту.

8. Види земельних сервітутів.
9. Підстави припинення земельного сервітуту.
10. Поняття та зміст суперфіцію.
11. Суб'єктний склад суперфіцію.
12. Об'єкт суперфіцію.
13. Підстави встановлення суперфіцію.
14. Підстави припинення суперфіцію.
15. Поняття та зміст емфітевзису.
16. Суб'єктний склад емфітевзису.
17. Об'єкт емфітевзису.
18. Підстави і порядок припинення емфітевзису.
29. Право господарського відання.
20. Право оперативного управління майном.
21. Особливості здійснення речових прав в умовах воєнного стану.

Методичні вказівки:

У цивілістиці розрізняють право власності в об'єктивному і суб'єктивному сенсі.

Право власності в об'єктивному сенсі – це сукупність правових норм, що регулюють відносини власності і є юридичною підставою існування і реалізації права власності, котре належить певному суб'єкту, тобто, права власності в суб'єктивному сенсі.

Крім того, саме норми інституту права власності гарантують реальність права власності у суб'єктивному сенсі. Зокрема, ст. 321 ЦК України на розвиток положень ст. 13 Конституції України закріплює принцип непорушності права власності, вказуючи, що ніхто не може бути протиправно позбавлений цього права чи обмежений у його здійсненні. Особа може бути позбавлена права власності або обмежена у його здійсненні лише у випадках і в порядку, встановлених законом.

Примусове відчуження об'єктів права власності може бути застосоване лише як виняток з мотивів суспільної необхідності на підставі і в порядку, встановлених законом, та за умови попереднього та повного відшкодування їх вартості, крім випадків, встановлених частиною другою ст. 353 ЦК України.

Право власності в суб'єктивному сенсі— це право особи на річ (майно), яке вона здійснює відповідно до закону за своєю волею, незалежно від волі інших осіб (ст. 316 ЦК України).

Іноді право власності в суб'єктивному сенсі визначають також як право особи володіти, користуватися і розпоряджатися річчю своєю владою і у власному інтересі.

Завдання:

Задача 1.

Пан Стародубцев продав пану Марченку телевізор. За домовленістю сторін Марченко повинен був забрати телевізор через два дні. Вночі в квартирі Стародубцева трапилась пожежа в результаті якої згорів зазначений телевізор. Стародубцев відмовився повернути Марченку отриману за телевізор грошову суму посилаючись на те, що Марченко як власник телевізора несе ризик випадкової загибелі речі.

Марченко звернувся до суду.

Яке рішення повинен винести суд?

Задача 2.

Пані Колісниченко розбираючи речі, отримані у спадщину від батька виявила серед них декілька сплавів платини. Вона розповіла про це своїй приятельці, яка повідомила фінансовий орган про те, що у власності приватної особи знаходиться майно, яке не повинно бути у приватній власності. Пані Колісниченко не заперечувала факт наявності в неї платини.

Фінансовий орган вручив пані Колісниченко припис про необхідність розпорядження платиною у встановленому законом порядку. Оскільки пані

Колісниченко цього не зробила, до неї пред'явили позов про примусове відчуження платини з відшкодуванням її вартості за державними розцінками.

Пані Колісниченко проти позову заперечувала, посилаючись на те, що ринкова вартість платини значно вище.

Вирішить справу.

Задача 3.

Під час проходження археологічної практики студенти другого курсу історичного факультету ОДУ Сіренко та Петров знайшли на розкопках кургану декілька старовинних золотих прикрас. Сіренко запропонував Петрову розділити знахідки між собою і нікому не говорити про це.

Чи законна пропозиція Сіренка? Які дії повинні вчинити Петров та Сіренко згідно з чинним законодавства?

Рекомендована література:

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40–44. Ст. 356.
2. Про господарські товариства : Закон України від 19 вересня 1991 р. № 1576-XII. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 47. Ст. 717.
3. Про реєстрацію прав на нерухоме майно та їх обтяжень : Закон України від 01 липня 2004 р. № 1952-IV. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 50. Ст. 540.
4. Про захист прав споживачів : Закон України від 12 травня 1991 р. № 1023-XII. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 26. Ст. 378.
5. Про іпотеку : Закон України від 05 червня 2003 р. № 898-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 34. Ст. 279.
6. Про приватизацію державного майна : Закон України від 18 січня 2002 р. № 2221-III. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 9. Ст. 50.
7. Глиняний І. В. Речові права за римським приватним правом. Римське право як підґрунтя сучасного права Європи : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 27 травня 2016 р.) / за заг. ред. Є. О. Харитонова. Одеса : Фенікс, 2016. С. 128–130.

8. Гудима М. М. Речові права у відносних (зобов'язальних) правовідносинах: окреслення теоретичної проблеми. Часопис цивілістики. 2020. Вип. 37. С. 16–20.
9. Коссак В. М. Захист речових (майнових) прав інвесторів на об'єкти нерухомого майна в умовах воєнного стану. Приватне право в умовах війни : матеріали Всеукр. наук. конф. (Одеса, 15 листопада 2022 р.) / за заг. ред. Є. Харитонова, І. Давидової. Одеса : Фенікс, 2022. С. 51–54.
10. Майданик Р. А. Рекодифікація речового права: методологія, поняття, система. Рекодифікація цивільного законодавства і система права України у контексті євроінтеграційних процесів : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Одеса, 8–9 листопада 2019 р.) / за заг. ред. Є. О. Харитонова. Одеса : Фенікс, 2019. С. 60–66.
11. Некіт К. Г. Інститут довірчої власності в контексті рекодифікації. Рекодифікація цивільного законодавства і система права України у контексті євроінтеграційних процесів : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Одеса, 8–9 листопада 2019 р.) / за заг. ред. Є. О. Харитонова. Одеса : Фенікс, 2019. С. 175–181.
12. Шахназарян К. А. Класифікація засобів захисту прав на чужі речі за законодавством України. Часопис цивілістики. 2016. Вип. 20. С. 68–72.
13. Тричев В. Е. Порівняльна характеристика майнових прав та речових прав. Шерешевські читання: Проблеми цивілістики в умовах пандемії та ІТ : матеріали Всеукр. наук. конф. (м. Одеса, 10 грудня 2021 р.) / за заг. ред. Є. О. Харитонова. Одеса : Фенікс, 2021. С. 128–130.

Тема 13. Речові права на чуже майно

1. Історія виникнення прав на чужі речі в цивільному праві України.
2. Загальна характеристика речових прав на чуже майно. 2.
3. Сервітути. Поняття та види Емфітевзис
4. Поняття іпотеки як права на чужі речі.
5. Похідні речові права (право господарського відання, право оперативного управління, право оперативного використання майна)

6. Захист прав на чужі речі.

Методичні вказівки:

Сутність прав на чужі речі за ЦК України полягає в тому, що право власності належить одній особі, у той час як інша особа має на те ж саме майно таке ж (безпосереднє) речове право, тільки вужче за змістом.

Отже, права на чужі речі – це самостійні (але похідні від права власності) речові права, які надають особі, котра їх має, змогу в певному обмеженому обсязі використовувати чуже майно в своїх інтересах без посередництва власника.

Ознаки прав на чужі речі: 1) похідний від права власності характер; 2) абсолютний характер таких прав; 3) слідування „права за речами” (тобто, право на чужу річ пов’язане з певною річчю і без неї не існує. Зміна власника не є підставою для припинення суміжних речових прав); 4) надання суб’єкту суміжного речового права переваги щодо суб’єктів зобов’язального права у реалізації права користування майном; 5) абсолютний захист прав на чужі речі. Права та інтереси особи, яка має речове право на чуже майно, захищаються у тому ж порядку (в тому числі й від власника майна), що й права власника цієї речі (ст. 396 ЦК).

Права на чужі речі можна розділити на дві групи:

1) права користування чужими речами. Це головним чином сервітути, які можуть бути особистими (персональними) і майновими (предіальними). З урахуванням можливості існування начебто подвійного права володіння і користування речами (різними особами, але щодо однієї і тієї ж речі) свого часу виникла теорія „розділеної власності”.

2) права розпорядження чужими речами. До них належить застава, і зокрема, іпотека. Суть цього права в тому, що кредитор у випадку невиконання зобов’язання має право реалізації заставленого майна (чужої речі) для задоволення своїх майнових інтересів. Наприклад, іпотека – застава нерухомості – є правом на чуже майно, оскільки, хоча воно і залишається у

власності боржника, кредитор-заставодержатель може витребувати його від будь-якої особи для того, щоб продати, захистити свої інтереси.

Речовими правами на чуже майно є (ст. 395 ЦК):

- 1) право володіння, точніше просто володіння, *possessio*;
- 2) право користування (сервітут);
- 3) право користування земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзис);
- 4) право забудови земельної ділянки (суперфіцій).

Слід зазначити, що, разом із тим, ч. 2 ст. 395 ЦК передбачає, що законом можуть бути встановлені інші речові права на чуже майно.

До таких видів прав на чужі речі, які виникають на підставі припису спеціального законодавства, можуть бути віднесені застава (ЗУ „Про заставу”, „Про іпотеку”), іпотека, притримання, право повного господарського відання (ст. 136 ГК), право оперативного управління (ст. 137 ГК), права членів сім’ї наймача жилого приміщення у будинках державного та громадського фонду на користування житлом (ст. 64, 65 ЖК України), право членів сім’ї власника житла на користування ним (ст. 405 ЦК) та ін.

Завдання:

Задача 1.

Пан Стародубцев продав пану Марченку телевізор. За домовленістю сторін Марченко повинен був забрати телевізор через два дні. Вночі в квартирі Стародубцева трапилась пожежа в результаті якої згорів зазначений телевізор. Стародубцев відмовився повернути Марченку отриману за телевізор грошову суму посилаючись на те, що Марченко як власник телевізора несе ризик випадкової загибелі речі.

Марченко звернувся до суду.

Яке рішення повинен винести суд?

Задача 2.

Пані Колісниченко розбираючи речі, отримані у спадщину від батька виявила серед них декілька сплавів платини. Вона розповіла про це своїй приятельці, яка повідомила фінансовий орган про те, що у власності приватної особи знаходиться майно, яке не повинно бути у приватній власності. Пані Колісниченко не заперечувала факт наявності в неї платини.

Фінансовий орган вручив пані Колісниченко припис про необхідність розпорядження платиною у встановленому законом порядку. Оскільки пані Колісниченко цього не зробила, до неї пред'явили позов про примусове відчуження платини з відшкодуванням її вартості за державними розцінками.

Пані Колісниченко проти позову заперечувала, посилаючись на те, що ринкова вартість платини значно вище.

Вирішить справу.

Рекомендована література:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року. Відомості Верховної Ради України. Офіційне видання. 2003. № 40-44. Ст. 356.
2. Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 р. № 1576-XII. Відомості Верховної Ради України. Офіційне видання. 1991. № 47. Ст. 717.
3. Про реєстрацію прав на нерухоме майно та їх обтяжень: Закон України від 01.07.2004 р. № 1952-IV. Відомості Верховної Ради України. Офіційне видання. 2004. № 50. Ст. 540.
4. Про захист прав споживачів: Закон України від 12.05.1991 р. № 1023-XII. Відомості Верховної Ради України. Офіційне видання. 1991. № 26. Ст. 378.
5. Про іпотеку: Закон України від 05.06.2003 р. № 898-IV. Відомості Верховної Ради України. Офіційне видання. 2003. № 34. Ст. 279.
6. Про приватизацію державного майна: Закон України від 18.01.2002 р. № 2221-III. Відомості Верховної Ради України. Офіційне видання. 2002. № 9. Ст. 50.

7. Глиняний І. В. Речові права за римським приватним правом.

Римське право як підґрунтя сучасного права Європи: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 27 травня 2016 р.) / за заг. ред. Є. О. Харитонова; НУ «ОЮА». Півд. регіон. центр НАПрН України. – Одеса: Фенікс, 2016. – С. 128–130.

8. Гудима М. М. Речові права у відносних (зобов'язальних)

правовідносинах: окреслення теоретичної проблеми. Часопис цивілістики: наук.-практ. журн. / редкол.: Є. О. Харитонов (голов. ред.), О. І. Харитонова (заст. голов. ред.), К. Г. Некіт (відп. секр.) [та ін.]; НУ «ОЮА». – Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2020. – Вип. 37. – С. 16–20.

9. Коссак В. М. Захист речових (майнових) прав інвесторів на об'єкти

нерухомого майна в умовах воєнного стану. Приватне право в умовах війни: матеріали Всеукр. наук. конф. (Одеса, 15 листопада 2022 р.) / за заг. ред.: д.ю.н., проф. Є. Харитонова, д.ю.н., проф. І. Давидової; НУ «ОЮА». – Одеса: Фенікс, 2022. – С. 51–54.

10. Майданик Р. А. Рекодифікація речового права: методологія, поняття,

система. Рекодифікація цивільного законодавства і система права України у контексті євроінтеграційних процесів: Матер. всеукр. науково-практичн. конфер. (Одеса, 8–9 листопада 2019 року) / за заг. ред. Є. О. Харитонова. – Одеса: Фенікс, 2019. – С. 60–66

11. Некіт К. Г. Інститут довірчої власності в контексті рекодифікації.

Рекодифікація цивільного законодавства і система права України у контексті євроінтеграційних процесів: Матер. всеукр. науково-практичн. конфер. (Одеса, 8–9 листопада 2019 року) / за заг. ред. Є. О. Харитонова. – Одеса: Фенікс, 2019. – С. 175–181.

12. Шахназарян К. А. Класифікація засобів захисту прав на чужі речі за

законодавством України. Часопис цивілістики. – 2016. – Вип. 20. – С. 68–72.

13. Тричев В. Е. Порівняльна характеристика майнових прав та речових

прав. Шерешевські читання: Проблеми цивілістики в умовах пандемії та ІТ: матеріали Всеукр. наук. конф. (м. Одеса, 10 грудня 2021 р.) / МОН України, НУ

«ОЮА»; за заг. ред. д.ю.н., проф. Є. О. Харитонova. – Одеса: Фенікс, 2021. – С. 128–130.

Тема 14. Право спільної власності.

1. Загальне поняття права спільної власності
2. Право спільної часткової власності
3. Право спільної сумісної власності

Методичні вказівки:

Право спільної власності виникає при множинності суб'єктів права власності. Згідно зі ст.355 ЦК майно, що є у власності двох або більше осіб (співвласників) належить їм на праві спільної власності (спільне майно).

Потрібно розрізняти правовий зв'язок, який є між особами — суб'єктами права власності і майном, яке є об'єктом права власності. В цьому випадку єдиний суб'єкт права власності відсутній. Тут немає колективу як суб'єкта права власності, власник — багато-суб'єктний, кожний має право власності, а майно належить всім спільно. Спільна власність може бути як частковою, так і без часток. Якщо спільна власність часткова, то це частка в праві часткової власності (а не в майні). При спільній сумісній власності право власності не поділяється, а належить власникам спільно. Майно може належати особам на праві спільної часткової або спільної сумісної власності, інших видів спільної власності при множинності осіб-власників не існує. Найчастіше спільна власність виникає при неподільності речі, якщо річ є у власності кількох осіб. Джерелом виникнення права спільної власності може бути договір або закон.

Багатосуб'єктність права спільної власності допускає існування різних суб'єктів права власності, але з урахуванням особливостей, які належать кожному виду спільної власності. Так, суб'єктами права спільної часткової власності можуть бути фізичні особи, юридичні особи, держава, територіальні громади (ст.356 ЦК). Суб'єктами права спільної сумісної власності можуть бути фізичні особи, юридичні особи, а також держава, територіальні громади, якщо інше не встановлено законом (ст.368 ЦК). Частки у праві спільної часткової

власності вважаються рівними, якщо Інше не встановлено домовленістю співвласників або законом.

Співвласник має право самостійно розпоряджатися своєю часткою у праві спільної часткової власності. Важливим при цьому є визначення моменту переходу частки у праві спільної часткової власності до набувача за договором. Оскільки йдеться про частку в праві, загальні правила про момент переходу права власності з моменту передачі речі в цьому випадку не можуть застосовуватися — діє інший принцип, закріплений у ст.363 ЦК. Частка у праві спільної часткової власності переходить до набувача з моменту укладення договору, якщо інше не встановлено домовленістю сторін. Виняток з цього правила становлять випадки, коли Договір підлягає нотаріальному посвідченню та (або) державній реєстрації. Згідно зі ст.334 ЦК право власності на майно за договором, який підлягає нотаріальному посвідченню, виникає у набувача з моменту такого посвідчення або з моменту набрання законної сили рішенням суду про визнання договору, не посвідченого нотаріально, дійсним. Те ж саме стосується моменту державної реєстрації. Якщо договір про відчуження майна підлягає державній реєстрації, право власності у набувача виникає з моменту такої реєстрації.

Завдання:

Тестові завдання:

Оберіть правильну відповідь.

Зверніть увагу на можливу варіантність правильних відповідей:

1. Назвіть ознаки права власності:

А) воно існує незалежно від відносин між особами;

Б) це право приватне;

В) воно залежно від волі інших осіб;

Г) воно абсолютне.

2. Хто є суб'єктами права власності:

А) народ України;

- Б) громадяни України;
- В) громадяни інших країн;
- Г) територіальні громади.

3. Назвіть способи припинення права власності:

- А) реквізиція;
- Б) знищення майна;
- В) спадкування;
- Д) дарування.

4. Підставами виникнення права власності у громадян є:

- А) отримання пенсії;
- Б) спадкування майна;
- В) у разі приватизації;
- Г) отримання виграшу за лотерейним білетом.

5. Суб'єктом права комунальної власності є:

- А) народ України;
- Б) підприємства;
- В) територіальні громади;
- Г) місцеві ради.

6. Хто стає власником конфіскованого майна?

- 1) Митниця
- 2) Районний суд
- 3) Держава
- 4) Територіальна громада
- 5) Український народ

7. У яких випадках власник має право звернутися з позовом про визнання його права власності на майно?

- 1) у разі, якщо у нього немає майна
- 2) у разі, якщо його право власності на це майно оспорується

- 3) у разі тривалої невиплати йому зарплати
- 4) у разі, якщо його право власності на це майно не визнається
- 5) у разі втрати його майна
- 6) у разі вибуття майна з його володіння
- 7) у разі якщо йому чинять перешкоди у користуванні та розпоряджанні майном

Рекомендована література:

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40–44. Ст. 356.
2. Про господарські товариства : Закон України від 19 вересня 1991 р. № 1576-XII. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 47. Ст. 717.
3. Про реєстрацію прав на нерухоме майно та їх обтяжень : Закон України від 01 липня 2004 р. № 1952-IV. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 50. Ст. 540.
4. Про захист прав споживачів : Закон України від 12 травня 1991 р. № 1023-XII. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 26. Ст. 378.
5. Про іпотеку : Закон України від 05 червня 2003 р. № 898-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 34. Ст. 279.
6. Про приватизацію державного майна : Закон України від 18 січня 2002 р. № 2221-III. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 9. Ст. 50.
7. Глиняний І. В. Речові права за римським приватним правом. Римське право як підґрунтя сучасного права Європи : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 27 травня 2016 р.) / за заг. ред. Є. О. Харитонова. Одеса : Фенікс, 2016. С. 128–130.
8. Гудима М. М. Речові права у відносних (зобов'язальних) правовідносинах: окреслення теоретичної проблеми. Часопис цивілістики. 2020. Вип. 37. С. 16–20.
9. Коссак В. М. Захист речових (майнових) прав інвесторів на об'єкти нерухомого майна в умовах воєнного стану. Приватне право в умовах

- війни : матеріали Всеукр. наук. конф. (Одеса, 15 листопада 2022 р.) / за заг. ред. Є. Харитонova, І. Давидової. Одеса : Фенікс, 2022. С. 51–54.
10. Майданик Р. А. Рекодифікація речового права: методологія, поняття, система. Рекодифікація цивільного законодавства і система права України у контексті євроінтеграційних процесів : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Одеса, 8–9 листопада 2019 р.) / за заг. ред. Є. О. Харитонova. Одеса : Фенікс, 2019. С. 60–66.
11. Некіт К. Г. Інститут довірчої власності в контексті рекодифікації. Рекодифікація цивільного законодавства і система права України у контексті євроінтеграційних процесів : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Одеса, 8–9 листопада 2019 р.) / за заг. ред. Є. О. Харитонova. Одеса : Фенікс, 2019. С. 175–181.
12. Шахназарян К. А. Класифікація засобів захисту прав на чужі речі за законодавством України. Часопис цивілістики. 2016. Вип. 20. С. 68–72.
13. Тричев В. Е. Порівняльна характеристика майнових прав та речових прав. Шерешевські читання: Проблеми цивілістики в умовах пандемії та ІТ : матеріали Всеукр. наук. конф. (м. Одеса, 10 грудня 2021 р.) / за заг. ред. Є. О. Харитонova. Одеса : Фенікс, 2021. С. 128–130.

Тема 15. Право інтелектуальної власності.

1. Поняття інтелектуальної власності та права інтелектуальної власності.
2. Загальна характеристика об'єктів права інтелектуальної власності.
3. Зміст права інтелектуальної власності.
4. Особисті немайнові права авторів
5. Строки охорони авторських прав
6. Захист авторських і суміжних прав.

Методичні рекомендації:

Право інтелектуальної власності - це право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності, визначений законом.

Інтелектуальна діяльність — це насамперед розумова діяльність, спрямована на створення нових засобів всебічного забезпечення життєдіяльності будь-якого суспільства в цілому та його окремого індивіда. Інтелектуальна діяльність, безперечно, — творча діяльність. Але інтелектуальна діяльність і творча діяльність за своїм правовим режимом не збігаються. Творча діяльність породжує результати нові, оригінальні, невідомі раніше. Інтелектуальна діяльність за змістом — поняття вужче порівняно з результатами творчої діяльності. Результати інтелектуальної діяльності визнаються об'єктами інтелектуальної власності, якщо вони відповідають вимогам, встановленим чинним законодавством. Технічне рішення, яке відповідає умовам патентоздатності, з тих чи інших причин не було запатентоване, не є об'єктом інтелектуальної власності, а отже, об'єктом правової охорони. Проте воно є результатом творчої діяльності.

Право інтелектуальної власності є правом на результати інтелектуальної діяльності, які відповідають вимогам, встановленим чинним законодавством. Твір науки, літератури і мистецтва може бути результатом творчої праці і може бути втіленим в будь-яку матеріальну форму, придатну для сприйняття іншими особами і відтворення.

Результати науково-технічної діяльності визнаються об'єктами інтелектуальної власності лише на підставі їх кваліфікації і видання правоохоронного документа на них.

Результати інтелектуальної діяльності стають об'єктами права інтелектуальної власності лише за умови, що вони визнані законом такими. ЦК усі результати Інтелектуальної діяльності поділяються на дві основні групи:

1) твори науки, літератури і мистецтва, виконання, фонограми, відеограми та програми мовлення становлять одну групу, що охороняється авторським правом і суміжними правами;

2) результати науково-технічної творчості та прирівняні до них становлять другу групу — об'єкти промислової власності, які охороняються правом промислової власності або патентним правом.

Таким чином, право, яке охороняє результати інтелектуальної діяльності, становить підгалузь цивільного права України — право інтелектуальної власності. Воно у свою чергу поділяється на два розділи — авторське право і суміжні права та право промислової власності. Сукупність правових норм, які здійснюють охорону інтелектуальної власності, є правами в об'єктивному значенні. Особисті немайнові і майнові права, які належать конкретному суб'єкту Інтелектуальної власності, є правом інтелектуальної власності і в суб'єктивному значенні.

Завдання:

Задача 1.

Продюсерський центр “Супер-нова” звернувся з позовами про захист авторських прав до ряду студій звукозапису та продавців аудіокасет із записами популярних шлягерів. У них вказувалось, що вказаними суб'єктами без дозволу позивача відтворюються та продаються копії створених у центрі записів. Внаслідок неякісного піратського перезапису порушується ділова репутація центру. В позовах вимагалось відшкодувати заподіяну шкоду в розмірі 300 000 гривнів солідарне, вилучити та знищити всю контрафактну продукцію, компенсувати заподіяну моральну шкоду та припинити діяльність відповідачів. Яке рішення повинен винести суд ? Чи правомірні вимоги позивача ?

Задача 2.

У торгівця аудіокасетами на ринку представником агентства з колективного управління авторськими і суміжними правами було виявлено у продажу примірники не ліцензованих аудіокасет із записами популярних виконавців. Майнові права і інтереси ряду з них агентство представляло на підставі договору із продюсерами і національним Агентством з авторських і суміжних прав. Крім того, виявлено декілька касет з новими піснями Руслани, які ще не вийшли у продаж із студії запису. Як пояснив продавець, цей запис він не продавав, а використовував лише для особистого користування. Зазначені копії зробив у цей день на випадок втрати “дорогого” для нього оригіналу запису. Дайте правову кваліфікацію наведеному. Обґрунтуйте

позицію продавця, вкажіть, які юридичні факти входять у предмет доказування по цій справі.

Рекомендована література:

1. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23 грудня 1993 р. № 3792-XII. Відомості Верховної Ради України. 1994. № 13. Ст. 81.
2. Про державну реєстрацію прав на об'єкти промислової власності : Закон України від 15 грудня 1993 р. № 3669-XII. Відомості Верховної Ради України. 1994. № 3. Ст. 25.
3. Про комерційні таємниці : Закон України від 11 січня 2007 р. № 945-V. Відомості Верховної Ради України. 2007. № 23. Ст. 205.
4. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг : Закон України від 15 грудня 1993 р. № 3689-XII. Відомості Верховної Ради України. 1994. № 2. Ст. 19.
5. Про патентування винаходів і корисних моделей : Закон України від 15 грудня 1993 р. № 3688-XII. Відомості Верховної Ради України. 1994. № 2. Ст. 19.
6. Василенко М. Я. Правові засади охорони інтелектуальної власності в Україні. Київ : Істина, 2020.
7. Гонтар О. О. Інтелектуальна власність в Україні: проблеми і перспективи розвитку. Київ : Юрінком Інтер, 2020.
8. Гриб О. Інтелектуальна власність у сучасному світі: правовий аналіз. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021.
9. Довгерт А. Інтелектуальна власність: виклики сьогодення та перспективи для України. Київ : Юрінком Інтер, 2021.
10. Іванова Н. С. Права інтелектуальної власності в цивільному праві України. Харків : Право, 2018.
11. Київська І. М. Сучасні проблеми правового регулювання інтелектуальної власності в Україні. Одеса : Фенікс, 2020.
12. Кравченко Т. О. Інтелектуальна власність у корпоративному праві. Одеса : Фенікс, 2019.

- 13.Маляренко О. С. Захист прав інтелектуальної власності в Україні. Одеса : Фенікс, 2020.
- 14.Матійко М. В. Міжнародно-правовий захист інтелектуальної власності: сучасні проблеми та тенденції. Київ : Юридична книга, 2021.
- 15.Орлов О. С. Інтелектуальна власність у цифровій економіці. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021.
- 16.Соловійова І. В. Проблеми захисту прав інтелектуальної власності в Україні. Київ : КНТ, 2021.
- 17.Харитонов Є. О., Харитонova О. І. Цивільне право України : підручник / за ред. Є. О. Харитонova, О. І. Харитонovoї. Київ : Істина, 2021.
- 18.Шевчук В. І. Право інтелектуальної власності в Україні: теоретичні та практичні аспекти. Одеса : Фенікс, 2019.
- 19.Шевчук В. І. Інтелектуальна власність: міжнародно-правові аспекти та механізми захисту. Київ : Алерта, 2021.

Питання для іспиту:

1. Співвідношення понять “приватне право” і “публічне право”, “цивільне право”.
2. Джерела приватного права. Римське приватне право.
3. Європейські правові системи.
4. Поняття цивільного законодавства України. Співвідношення цивільного права як галузі права та як системи законодавства.
5. Акти цивільного законодавства.
6. Дія актів цивільного законодавства у часі.
7. Дія актів цивільного законодавства у просторі та за колом осіб.
8. Цивільно-правовий договір.
9. Значення судової практики.
10. Правовий звичай.
11. Аналогія закону та аналогія права в цивільному праві.
12. Поняття, характерні риси та особливості цивільних правовідносин.
13. Види цивільних правовідносин.
14. Елементи цивільних правовідносин.
15. Підстави виникнення, зміни та припинення цивільних правовідносин.
16. Класифікація юридичних фактів.
17. Юридичний склад.
18. Поняття, зміст, характерні риси та особливості цивільної правоздатності. Співвідношення категорій «цивільна правоздатність» та «суб’єктивне цивільне право»
19. Поняття, зміст та особливості реалізації часткової дієздатності фізичної особи. Поняття, зміст та особливості реалізації неповної дієздатності фізичної особи.
20. Поняття, зміст та особливості реалізації повної дієздатності фізичної особи.

21. Правові наслідки виявлення особи, визнаної безвісно відсутньою.
22. Правові наслідки з'явлення особи, оголошеної померлою.
23. Цивільно-правова характеристика особистих немайнових прав
24. Класифікація особистих немайнових прав.
25. Особисті немайнові права, що забезпечують фізичне існування

людини

26. Особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття

людини

27. Захист особистих немайнових прав.
28. Поняття та ознаки юридичної особи.
29. Основні теорії сутності юридичної особи.
30. Цивільна правоздатність юридичної особи.
31. Цивільна дієздатність юридичної особи. Органи юридичної особи.
32. Класифікації юридичних осіб.
33. Юридичні особи приватного та публічного права.
34. Організаційно-правові форми юридичних осіб приватного права.
35. Філії та представництва юридичних осіб.
36. Способи індивідуалізації юридичних осіб.
37. Порядок створення юридичних осіб.
38. Види та зміст установчих документів юридичних осіб.
39. Припинення юридичних осіб.
40. Особливості припинення юридичних осіб у разі банкрутства.
41. Держава, як суб'єкт цивільного права
42. Об'єднання громадян, як суб'єкти цивільних правовідносин
43. Правове положення органів місцевого самоврядування
44. Особисті немайнові блага, як об'єкти цивільних прав.
45. Цілісний майновий комплекс, як об'єкт цивільних прав.
46. Інформація, як об'єкт цивільних правовідносин.
47. Підприємство, як об'єкт цивільних правовідносин.
48. Поняття та ознаки правочину. Умови дійсності правочину.

49. Види правочинів.
50. Умовні правочини. Види умов у правочинах.
51. Зміст правочину. Тлумачення змісту правочину.
52. Відмова від правочину.
53. Способи вираження волі в правочинах.
54. Форма правочинів. Правові наслідки порушення форми правочинів.
55. Поняття недійсності правочинів. Недійсність частини правочину.
56. Характеристика підстав недійсності правочинів.
57. Окремі види недійсних правочинів.
58. Правові наслідки недійсності правочинів.
59. Суб'єкти представництва.
60. Повноваження представника.
61. Види представництва.
62. Поняття довіреності. Порядок видачі і скасування довіреності.
63. Представництво з перевищенням повноважень.
64. Поняття та види строків і термінів у цивільному праві.
65. Порядок обчислення перебігу строків у цивільному праві.
66. Поняття позовної давності і її значення.
67. Види строків позовної давності.
68. Обчислення позовної давності. Наслідки спливу позовної давності.
69. Поняття та види строків і термінів у цивільному праві.
70. Порядок обчислення перебігу строків у цивільному праві.
71. Поняття позовної давності і її значення.
72. Види строків позовної давності.
73. Обчислення позовної давності. Наслідки спливу позовної давності.
74. Поняття та види строків і термінів у цивільному праві.
75. Порядок обчислення перебігу строків у цивільному праві.
76. Поняття позовної давності і її значення.
77. Види строків позовної давності.
78. Обчислення позовної давності. Наслідки спливу позовної давності.

79. Історія виникнення прав на чужі речі в цивільному праві України.
80. Загальна характеристика речових прав на чуже майно.
81. Сервітути. Поняття та види Емфітевзис
82. Поняття іпотеки як права на чужі речі.
83. Похідні речові права (право господарського відання, право оперативного управління, право оперативного використання майна)
84. Захист прав на чужі речі.
85. Загальне поняття права спільної власності
86. Право спільної часткової власності
87. Право спільної сумісної власності
88. Поняття інтелектуальної власності та права інтелектуальної власності.
89. Загальна характеристика об'єктів права інтелектуальної власності.
90. Зміст права інтелектуальної власності.
91. Особисті немайнові права авторів
92. Строки охорони авторських прав
93. Захист авторських і суміжних прав.

ЗМІСТ

№	Розділ / Тема	Сторінка
1	Вступ до цивільного права	6
2	Поняття та межі дії цивільного права	10
3	Цивільні правовідносини	15
4	Фізичні особи як суб'єкти цивільного права	20
5	Особисті немайнові права фізичної особи	26
6	Юридичні особи	32
7	Об'єкти цивільних прав	40
8	Правочини	46
9	Представництво та довіреність	54
10	Строки (терміни) у цивільному праві	60
11	Позовна давність	64
12	Здійснення та захист цивільних прав	68
13	Визнання права, відшкодування збитків, моральна шкода	74
14	Цивільно-правова відповідальність	80
15	Поняття та види зобов'язань у цивільному праві	86
16	Питання для іспиту	93–95